

Kurs: AAHM01: Examensarbete i arkitektur/Degree Project in Architecture, LTH

Årtal: 2019

Titel: Caroli Kyrka - Experimentell Bevaring & Flexibel Användning // Caroli Church - Experimental Preservation & Flexible Use

Författare: Daniel Zahedpour

Examinator: Mattias Kärrholm

Handledare: Maria Rasmussen

Jag vill börja med att tacka ett antal personer.

Maria Rasmussen och Mattias Kärrholm för ett jobb väl utfört och alla lärdomar.

Fernanda Jaraba och Ezana Mussie för alla intressanta diskussioner och allt engagemang i koppling till Caroli Park.

Malin Kemi från Agora för hjälpen att komma in i Caroli Kyrka.

Alla vänner och all familj för allt stöd och tålamod.

Summary

The core of this project is an exploration of how we relate to and take care of the buildings that inhabit our cities, more specifically the ones that have some measure of cultural or historical significance. This exploration is done through an experiment on a centrally located church in Malmö with the aim of rehabilitating this building that more or less hasn't seen use since the late 1940s, with the end goal being creating a meeting place once more but suitable for a more modern secular society. It is a thesis divided into three parts, first a theoretical background then an analysis on the place itself and lastly a proposal.

The theoretical background is anchored in traditional restoration history in addition to a more experimental branch that is called experimental preservation, which is then combined with flexible use. And through this combination hopefully we will be able to create an intervention that allows the citizens of Malmö to reclaim this part of their cultural heritage and forge a more intimate relationship to the building itself.

In order to accomplish this some changes are done to the interior of the church, to open up the space and allow for a more varied set of functions, in addition to a small building being created in connection to Caroli which will serve a supporting administrative role.

Introduktion	5
Problembeskrivning	5
Researchfrågor	5
Abstrakt	5
Metodologi	5
Bakgrund	6
Restaurering	6
Konsivering	6
Rekonstruering	6
Renovering	6
Ombyggnad	6
Sveriges Restaureringshistoria	8
Analys	12
Experimentell	14
Det Sociala Spelet	16
Temporär & Flexibel Användning	17
Caroli Park	18
Experimentell Bevaring & Flexibel Användning	20
Caroli Kyrka	24
Introduktion	24
Historia	24
Caroli Kyrkobyggnad	29
Analys av värden	29
Byggnad	29
Materiellt	29
Plats	29
Religiöst	29
Atmosfär	30
Møller Rapporten	30
Åtgärder	31
Torg	34
Användning	34
Urban Kontext	36
Förslag	39
Planer	40
Torgets Utveckling	44
Sektioner	46
Fasader	50
Färgsättning	58
Exempel: Föreläsning	60
Exempel: Marknad	61
Exempel: Finmiddag	64
Exempel: Konsert	66
Exempel: Utställningshall	68
Exempel: Dans	72
Post Mortem	74
Reflektioner	75
Referenser: Bilder	76
Referenser: Text	77

INTRODUKTION

Problembeskrivning

Ett stort problem som vi står inför i dagsläget är att förvalta byggnader med ett visst kulturhistoriskt och arkitektoniskt värde, utan egentlig förmåga eller ekonomisk vilja att faktiskt bevara dessa byggnader. Speciellt påtagligt är detta när det gäller gamla kyrkor då Sveriges befolkning i slutet på 1900-talet och början på 2000-talet blivit allt mindre religiösa och fler och fler kyrkor med en stark kulturell och historisk anknytning är oanvända och i många fall står och förfaller eller helt enkelt rivs. Kyrkorum överlag är extremt specialiserade till sitt ändamål, särskilt de med fast inredning, och när funktionen inte längre behövs i lika stor utsträckning sitter vi på byggnader där en viss friktion skapas mellan önskan att bevara och den ej längre praktiska fysiska kompositionen. Problemet verkar i många fall härstamma från två anledningar, ett icke flexibelt och konservativt regelverk samt en icke flexibel fysisk komposition. Kombinationen mellan hyper-specialiserade rum som ej är i efterfrågan och en ovilja att förändra rummen leder ganska snabbt till övergivna och förfallande byggnader.

Researchfrågor

Det jag är intresserad av att undersöka är om vi kan ta ett kyrkorum som ej är i bruk och genom ett visst avkall av regelverket kan rehabilitera kyrkobyggnaden till den mötesplats den en gång varit, men i en sekulär tappning. Ett sekundärt mål är att se vilka arkitektoniska kvaliteter som kan skapas genom detta förbiseende av rådande restaureringsnormer. Byggnaden som har valts för detta experiment är Caroli Kyrka i Malmö, en centralt positionerad kyrka som vart byggd i slutet på 1800-talet men som inte varit i bruk som kyrka sedan 1949 och därefter stått i princip oanvänd.

Abstrakt

Rapporten är indelad i tre huvudkapitel: Bakgrund, Caroli Kyrka och Designförslag. Bakgrundskapitlet är återigen indelat i tre kategorier nämligen

Restaurering, Det Urbana Perspektivet samt Temporär & Flexibel Användning. Dessa tre aspekter spelar alla en viktig roll i att kontextualisera ingreppen som görs i kyrkobyggnaden. Alla tre av dessa kategorier är stora ämnen i sig själva som lätt hade kunnat fylla en hel rapport själv, därför kommer spannet på varje del begränsas till det som är mest relevant då hjärtat av rapporten är hur dessa tre delar överlappar och kombineras till ett konkret designprojekt.

I Kapitlet Caroli Kyrka kommer vi ta ett steg in i det något mer konkreta och undersöka själva kyrkobyggnaden och dess historia, samt titta på byggnadens närområde.

Slutligen i Designförslagskapitlet kommer vi se hur analyserna som gjorts tar form i ett konkret projekt.

Metodologi

För att få en djupare förståelse för det traditionella restaureringsväsendet har *Restaureringskonstens Historia* av Frederic Bedoire studerats. Denna bok går igenom historien bakom restaureringar med ett huvudsakligt Svenskt perspektiv, men med stundvis koppling även till de mer betydande restaureringsarkitekterna och trenderna runtom i Europa, från mitten av 1500-talet fram till 2000-talet. Utöver Bedoires bok har också *Experimental Preservation* av Otero-Pailos, Langdalen, och Arrhenius använts för att ge inblick i ett alternativt tillvägagångssätt inom restaurering. Dessa två böcker skapade en gedigen bas till projektet, vilket senare ledde till att *Urban Catalyst* av Oswalt, Overmeyer och Misselwitz plockades upp för att ge en starkare teoretisk grund till temporär och flexibel användning. Värt att påpeka är att beslutet att till viss grad bortse från restaureringsnormerna har varit en aktiv del i min beslutsprocess. När det varit möjligt att visa den hänsyn som dessa stadgor förespråkar har jag försökt göra detta, men i de fallen dessa stadgor hamnar i konflikt med byggnadens funktionalitet har de förbisetts. Detta då projektet är ett experiment, och vid experiment är jag av åsikten att det är bättre att ta i lite för mycket än lite för lite.

BAKGRUND

Restaurering

Att handskas med våra gamla byggnader är en kontinuerlig process som samhället har fått arbeta med, oavsett om det rör sig om att renovera enskilda villor, restaurera katedraler, eller helt enkelt riva en byggnad som inte anses vara värd att bespara. Historiskt sett så har det funnits många olika attityder och synpunkter på exakt hur vi ska ta hand om vårt arkitektoniska kulturarv, eller om vi ska ta hand om det alls. Inom den traditionella grenen av restaurering kan man grovt dela in tillvägagångssätten i fyra kategorier, listade från minst till mest konservativ. Ombyggnad, renovering, rekonstruering och konservering. (Bedoire 2013, 15)

Konservering

Huvudpunkten inom konservering är att med minsta möjliga ingrepp bevara byggnaden i det skick den nu är i. Alla skador och all patina ska respekteras, då de är en del av byggnadens historia, och ingrepp ska endast göras om de är nödvändiga för att säkerhetsställa byggnadens strukturella integritet. Ett exempel på detta var tidigare Colloseum, då ingrepp endast gjordes när monumentet riskerade att rasa, och då endast strukturella ingrepp för att säkerställa byggnadens framtid.

Rekonstruering

Under en rekonstruering är målet att återställa en byggnad till ett ursprungligt skick, med en speciell fokus på utseende och material. Detaljer och utformningar som idag kanske anses något opraktiska, till exempel branta och smala trappor, är något som inte åtgärdas i en rekonstruering då de representerar byggnaden och dess historia på ett ärligt sätt. Återigen dyker Colloseum upp som ett bra exempel, där man 2013 gick ifrån konserveringstänket och började rekonstruera monumentet. Skillnaden mellan rekonstruering och konservering är tydlig om man jämför foton från före och efter rekonstrueringen (se Figur 2 & 3).

Renovering

En renovering är likt en rekonstruering en typ av återställande, den stora skillnaden är att i en renovering är det att återställa funktionaliteten till ett skick som är jämförbart med nytt som ligger i fokus. Materialitet och utseende tar andra plats, om de är med i ekvationen över huvud taget. I denna kategorin faller i huvudsak byggnader som inte har samma kulturhistoriska prestige som många av de andra exemplena, men detta betyder givetvis inte att det inte är restaureringar för det.

Ombyggnad

Ombyggnation är ett brett begrepp där många av de grövre och mer transformativa ingreppen grupperas samman. Istället för att blicka bakåt, antingen till ett tidigare stadie av byggnaden eller till en tidigare funktion så används ofta byggnaden som en startpunkt för något nytt i en ombyggnation. *Selexyz Dominicanen Maastricht* är ett dramatiskt exempel på detta, där man förvandlade en 1200-tals kyrka till en bokaffär.

Figur 1: *Selexyz Dominicanen Maastricht*, belägen i Maastricht, Holland.

Figur 2: Colloseum före rekonstrueringen som startade 2013.

Figur 3: Colloseum efter rekonstrueringen som startade 2013.

Sveriges Restaureringshistoria

Dessa fyra definitioner är en bra startpunkt att tänka på restaurering, men för att verkligen förstå ämnet måste vi titta på historien bakom. Det var inte förens 1700-talet som restaurering som fenomen verkligen tog form, men vi kan antyda vissa tecken på denna utvecklingen redan under mitten av 1600-talet. Det var i Sverige år 1666 som världens första förordning angående bevarandet och vidmakthållandet av nationella monument kom till stånd, mycket tack vare rikskanslern Magnus De la Gardie. Att Sverige var det första landet som lagstiftade detta kan verka osannolikt men är egentligen inte speciellt förvånande om vi tittar på de bakomliggande motivationerna. Sverige var mitt i sin stormaktstid, och hade nyligen haft stora krigsframgångar som lett till erövrandet av delar av Danmark genom freden i Roskilde år 1658 samt Livland genom freden i Oliwa år 1660. Efter dessa stora militära segrar fanns en vilja att legitimera det Svenska styret och öka landets prestige, och det valda sättet att göra detta var att måla upp en bild av Sverige som ett svunnet Atlantis, det äldsta av alla länder. Den klassiska arkitekturen skulle inte efterbildas utan snarare återerövrats och Stockholm skulle bli ett nytt Rom. Genom detta skulle Sverige mäta sig med de ärorika europeiska kontinentalländerna. (Bedoire 2013, 16-18)

De la Gardie var ansvarig för restaureringen av tio delvis ödelagda kyrkobyggnader, främst av dom cisterciensernas klosterkyrka Varnhem i Västergötaland. Tillvägagångssättet var att använda identiska material som från början använts i kyrkan, men att blanda den ursprungliga gotiska stilen med samtidens barock. Resultatet var att kyrkan fick en mycket mer monumental exteriör karaktär tack vare tillagda strävpelare och ett stort mittorn med en lökkupol efter samtidens mode. Bygget påbörjades 1668 och blev en förebild för De la Gardies senare kyrkorestaureringar. (Bedoire 2013, 20-21)

Utöver dessa projekten så fanns även en mer folklig vinkling som tog form i mitten av 1600-talet, nämligen byggnaderna med koppling till Gustav Vasa. Tack vare rikshistoriografen Johannes Loccenius fick det svenska folket år 1662 för första gången en mer detaljerad inblick i Gustav Vasa bragder i Dalarna under vintern 1520-1521. Resultatet av detta var att de så kallade kungsladorna i Isala och Rankhyddan köptes upp av staten och förklarades riksmonument år 1668. Det var vid denna punkt ett bredare intresse för restaurering och monumentvård skapades, och som resultat köptes senare även andra byggnader med koppling till Gustav Vasa upp som till exempel Ornäsloftet. (Bedoire 2013, 23-24)

Det vore dock missvisande att argumentera att det var folkets intresse som drev besluten i denna fråga, då motivationen var av en tydlig politisk karaktär. Gustav III hade ett behov av att legitimera sig själv och sin sons anspråk på tronen, och deras släktskap till Gustav Vasa var ett sätt att uppnå detta. Därför skedde det under 1700-talet en stor investering i Vasaminnena, där Gustav III personligen bidrog med ekonomiska medel till vissa av projekten som till exempel upprustningen av vasaslottet i Uppsala. Då kritiken mot Gustav III:s enväldiga strävanden ökade under 1700-talets andra hälft så åkte han två gånger upp till bönderna i Dalarna och försökte få folket på sin sida, bland annat genom att bidra med pengar till att bevara kungsladan i Isala samt även genom att resa ett monument som poängterade kungens släktskap med Gustav Vasa i Älvdalsporfyr vid ladan. (Bedoire 2013, 25)

Utöver de byggnader som bevaras på grund av en historisk händelse oavsett byggmässiga eller estetiska kvaliteter så finns det även en klass av byggnader som bevaras på grund av sitt arkitektoniska värde. Ett internationellt exempel på detta är Bramantes Tempietto i Rom som vart ansett som ett monument med likartat värde som de antika byggnaderna redan som nybyggt i början av 1500-talet. Svergies svar på

detta fenomen var Tessins byggnader såsom Konstakademins byggnad vid Rosenbad i Stockholm. Designad av Tessin den äldre och ursprungligen menat som ett adelspalats år 1672, senare restaurerat av Fredrik Blom år 1846 som lade till tillbyggnader i samtidens senempire. Fredrik Blom var Karl XIV Johans personliga arkitekt och satt även på ledande positioner i Konstakademien, och var denna tidens mest centrala arkitekt. Fredrik Blom var i grund och botten en klassicist, dock med vissa projekt som hade infall av nygotik, och hade inte högt anseende till den ursprungliga medeltida arkitekturen eller något större intresse för byggnaders historia. Ett märkbart undantag till detta var Riddarholmskyrkan som Blom under 1810-talet restaurerade genom att skala av senare tillägg från 1600-talet och framhävde kyrkans ursprungliga formspråk. Det som gör detta anmärkningsvärt var att utöver Fredrik Bloms personliga likgiltighet till denna typen av arkitektur så var det under denna tiden vanligt att modernisera, bygga om och ganska fritt blanda byggstilar i kyrkobyggnadsprojekt som detta. (Bedoire 2013, 30-33)

Fredrik Blom fick under 1800-talet dock en rival i form av Carl Georg Brunius. Där Blom representerade det nationella Stockholmscentriska intresset representerade Brunius det regionala Skånska, där Blom var en entusiastisk klassicist var Brunius en medeltidsvärmare, och där Blom hade en viss likgiltighet till byggnadens historia hade Brunius ett brinnande intresse för historicismen. Brunius blev engagerad i restaurering år 1832 genom sin post som ordförande i Lunds domkyrkas kyrkoråd och fick därigenom i uppgift att restaurera den gamla domkyrkan. Detta skedde givetvis med en stor vördnad för byggnadens historia och på ett sätt som var så nära det ursprungliga tillvägagångssättet som möjligt. Med stor entusiasm så gjorde Brunius många individuella ingrepp men fick allt mer kritik för att helhetsperspektivet saknades. Allteftersom åren gick och inget slut fanns i sikte så vart Brunius år 1860 avsatt av Överintendentsämbetet och ersatt av en ung domkyrkoarkitekt

från Stockholm: Helgo Zettervall. Det var vid denna tid restaureringar började överlåtas till specialister istället för dilettanter i Sverige, en praxis som också var i stånd i de gamla europeiska kulturländerna. (Bedoire 2013, 36-40)

Även fast Brunius är mest känd i koppling till Lunds Domkyrka, så var hans restaureringsarbete inte begränsad till endast detta projekt. Brunius arkeologiska arbetssätt och en säregen tegelgotik så pass unik att man senare talade om Bruniusstilen i koppling till detta var uppskattat i Skåne. Han restaurerade även Lundagård, ursprungligen uppfört av den danska kungen kring 1580, intill Lunds Domkyrka mellan 1835-1837 vilket var en av rikets första stilrestaureringar. Utöver detta restaurerade han även Sövdeborg, en renässansborg som Brunius omdanade till hans älskade medeltidsstil samt restaurerade ett tjugotal kyrkor i en liknande stil. Valet av Brunius som arkitekt hade dock politiska undertoner, då det i regionen fanns en önskan fanns att minska huvudstadens inflytande samt att hävda den regionala särarten. (Bedoire 2013, 41-42)

Upp till denna punkt i historien så har Sverige varit något avskilt från övriga Europa när det gäller restaureringsfrågor. Givetvis har vissa influenser existerat, men deras inflytande har tidigare varit ganska begränsade. Högkonjunkturen kring 1856 i kombination med en viss nationell anamning av industrialismen ledde till en starkare koppling till modernitet och en starkare koppling till Europa. Den stora skillnaden var att i kulturländerna i Europa under denna tiden så anspelade man på en nationell medeltidsarkitektur, medans i Sverige tog man till sig franska, nordtyska eller ibland engelska nationella medeltidsstilar. Vad som gjorde saken värre var att man lånade starkt från dessa stilar utan några konsthistoriska studier, vilket ledde till att många av restaureringarna hade ett starkt negativt mottagande. (Bedoire 2013, 140-143)

Denna trend bröts i och med att Zettervall blev rådgiven att åka på en studieresa till kontinenten som förberedelse till restaureringen av Lunds Domkyrka, en resa som varade fyra månader under året 1862. På grund av denna resa kom Zettervall tillbaka till Domkyrkoprojektet med målet att återställa domkyrkan till sin ursprungliga och ideala gestalt, istället för att låna andra europeiska länders nationella arkitektur. Detta tillvägagångssätt är väldigt likt metoden som den inflytelserika franske arkitekten Viollet-Le-Duc ofta arbetade med och populariserade, att fokusera på att återställa en byggnad till sin ideala, och enhetliga, formgivning som de som ursprungligen byggt byggnaden hade gjort ifall de haft moderna medel. (Bedoire 2013, 108 142-143)

Zettervalls återkomst och kommande förslag var dock inte utan kontrovers då en föråldrad Brunius fortfarande hade stor respekt i södra Sverige och Brunius samt hans anhängare protesterade högljutt. Allt eftersom Brunius vart äldre och domkyrkans skick försämrades så minskade inflytandet av de som protesterade Zettervalls förslag och domkyrkan stod äntligen färdigrestaurerad 1876. (Bedoire 2013, 145-146)

Det var dock inte endast kyrkor som fick stort uppmärksammande restaureringar. Vasaslottet Gripsholm ansågs på denna tid vara nationens mest betydelsefulla monument efter kyrkobyggnaderna och var i behov av restaurering i slutet på 1800-talet. En ung arkitektstudent vid konstakademin som hette Fredrik Lilljekvist fick under sommaren 1885 i uppdrag att göra uppmätningar av slottet, och med hjälp av museichefen som var ansvarig för Gripsholm ritade han även upp ett restaureringsförslag på hur byggnaden kunde ha sett ut när den var färdig under Johan III:s tid. Förslaget väckte uppmärksamhet och hamnade tillslut på världsutställningen i Paris 1889 där den belönades en silvermedalj, efter Eiffeltornet. (Bedoire 2013, 176-178)

Gripsholmrestaureringen stod klar 1899, och vart då kritiserad som förlegad. Nya vindar blåste inom restaureringsbranschen och under 1890-talet hade en debatt startats angående farorna av stilrestaureringar, en debatt som kom att definiera en stor del av 1900-talets synsätt. Med nationalromantikens uppkomst i början av 1900-talet så var det tydligt att branschen vänt ryggen mot stilenligheten. (Bedoire 2013, 181-182)

Kring sekelskiftet 1900 så hade en ny fokus lagts på att visa byggnadernas ålder, att visa materialens skavanker och hylla dessa i en anda som Ruskin, Morris och Arts and Crafts-rörelsen varit stolta över. Man var inte längre intresserad av det perfekta, utan hade nu en hunger på det som var sant och ärligt. Restaurering skulle inordnas i den moderna vetenskapen, noggrannare mätningar och dokumentation skulle ske och byggnader skulle ses och hanteras som historiska dokument. Och framför allt skulle byggnadens åldrande visas i restaureringar genom annorlunda material, markeringar eller förenklad utformning på tillägg och där samtliga epoker är representerade. Internationellt sätt var detta en gammal tankegång som fick sin början i Rom under 1500-talet när man behandlade den gamla antikens byggnader, som till exempel Titusbågen, men som nu hade fått en ny kraft. I och med detta så kom 1800-talets

stilrestaureringar under stor kritik, och många av restaurerarna från 1900-talets första hälft gjorde mycket att skala bort dessa ingrepp som nu ansågs smaklösa och o-historiska. Ytterligare ett stort paradigmskifte skedde runt sekelskiftet, vilket var en början på en typ av demokratisering av restaureringskonsten. Det var inte längre endast överhetssamhällets byggnadsverk som hamnade i fokus av restaureringar, även folkligare byggnader som gamla lantkyrkor eller enkla borgarhus började anses ha ett arkitektoniskt och historiskt egenvärde. (Bedoire 2013, 216-220)

Den främsta svenska arkitekten i denna skola är utan tvekan Sigurd Curman. Konstakademiker i grund och botten men med ett intresse för arkitektur och kopplingar till branschen så ledde han i kombination med Fredrik Liljekvist restaureringen av Strängnäs domkyrka år 1907-1910, ett projekt som vart dubbat nationens första byggnadsarkeologiska restaurering. Det var inte enbart domkyrkor Curman intresserade sig av, han var även en stor proponent för lantkyrkornas egenvärde och restaurerade över ett dussin lantkyrkor vid sidan av sin professorsroll inom arkitekturhistoria under 1910-talet. (Bedoire 2013, 230-235)

Tillvägagångssättet som Curman och hans kollegor förespråkade revolutionerade den svenska restaureringsbranschen men det var inte alla som var nöjda med de nya radikala restaureringarna som skedde runt om i landet. Det fanns medlemmar i en del församlingar tillhörande restaurerade kyrkor som föredrog hur de var innan och inte uppskattade den mer avskalade och museala karaktären de fått efter klåfingriga restaureringsarkitekter satt sin prägel på byggnaderna. Ärkebiskopen Nathan Söderblom hade sett detta stigande missnöje och bad prästerna att samla ihop kritik och ta med sig synpunkter till prästmötet 1927. Nathan Söderblom skrev två texter om detta, vilka gav ganska skarp kritik mot Curman och hans kollegor och förespråkade ett mindre drastiskt förhållningssätt där man skulle respektera tidigare ingrepp, även om de ansågs omoderna och fula, och motiverade detta genom en insikten att det som görs i dagsläget kommer

också en dag vara omodernt, och det som anses omodernt idag kan betraktas som vackert och värdefullt imorgon. (Bedoire 2013, 251-253)

Trots Söderbloms invändningar så fortsattes arbetet med att restaurera bort ingrepp som skett under 1700- och 1800-talet i våra kyrkor, i en önskan att återställa dessa byggnader till sin traditionella utformning. Ute i Europa så började modernistiska restaureringar dyka men i Sverige fick det inget stort genklang. Få undantag finns, ett av dem är Gunnar Asplunds tillbyggnad till Göteborgs rådhus, som hade en distinkt funktionalistisk prägel och genom detta skapade Asplund ett exempel på hur det gamla och det nya kunde förenas. Men i mångt och mycket fortsatte de nationella restaureringarna mer eller mindre oberörda av de trenderna som skakade om kontinenten under 20- och 30-talet. (Bedoire 2013, 274-277)

Erik Lundberg var en av de framstående svenska arkitekterna som började ta modernismen på allvar inom restaurering under 1950- och 1960-talet. Lundberg, uppvuxen i Arts and Crafts-rörelsens anda och tidigare en assistent åt Curman, hade ett nyanserat synsätt angående restaurering där han både såg värdet i Curmans principer men också insåg nödvändigheten för arkitektens fria skapande. Han förespråkade nyttan att ha en stark historisk bas, men ansåg även att man inte slaviskt skulle följa de arkeologiska spåren eller tidigare färgsättning. Det var svårt att förutspå vilket tillvägagångssätt Lundberg skulle ta vid en given restaurering och han har restaureringar under sitt bälte med vitt skilda förhållningssätt, dock var det var främst kyrkor som Lundberg var känd för, där framstående exempel är Västerås domkyrka och Götene kyrka, men han hade även ett antal profana restaureringar utförda. Ett intressant exempel är restaureringen av medeltidsborgen Göksholm. Restaureringen stod färdig 1954 och var en blandning mellan det medeltida och 1950-talets formspråk. När restaureringen stod klar så vart den ej accepterad av samtidens arkitekter och antikvarier, vilket

ledde till att det vart ett av Lundbergs mindre kända arbeten. Restaureringen av Göksholm vart återupptäckt under 1990-talet och det var inte förens då en vidare uppskattning för projektet spriddes. Trots detta samtida bakslag så var en sak tydlig, att branschen till viss mån började frångå Curmans arkeologiska tillvägagångssätt och började experimentera med modernistiska arbetsgångar. (Bedoire 2013, 298-301 306)

Om vi ska tala om modernister finns det ett internationellt exempel vi inte kan undvika: Carlo Scarpa. Scarpa var en specialist på radikal utställningsarkitektur och hade ett skarpt öga för detaljer där han kombinerade äldre byggnadsdelar som blivit isolerade från sitt sammanhang och kontrasterade dessa med moderna ingrepp. Resultatet var dramatiska och effektfulla interiörer men även att han inte riktigt vart betraktad som en restaureringsarkitekt förens Scarpa vart återupptäckt under 1980- och 1990-talen. Trots denna fördröjning är Scarpas inflytande enormt. Det mest kända verket av Scarpa måste vara Castelvecchio i Verona, restaurerat 1958-1973. Ursprungligen en borg uppförd under 1300-talet, byggd på romerska ruiner, och idag världskänt museum till stor grad tack vare Scarpas restaurering. (Bedoire 2013, 324 361)

Fram till mitten av 1970-talet så hade arkitekten relativt fria händer vid restaureringar, men detta var något som började skifta då förtroende på arkitekturkåren under 70-talet började urholkas i samband med stadssaneringen i Stockholm som pågått ända sen efterkrigstiden, och liknande storskaliga projekt i andra svenska städer. Att på stor skala ersätta den äldre arkitekturen som var omtyckt av många med 70-talets mediokra funktionalism ledde till ett brett missnöje med hur arkitekturkåren hanterade den äldre bebyggelsen, och en allvarigare ton återvände till diskussionerna kring restaurering. (Bedoire 2013, 331)

Analys

Som vi ser innehåller restaureringsbranschens bakgrund mycket kontrovers och debatt tack vare att ämnet sträcker sig över en lång tidsaxel och samtidens stilideal samt ideologi har skiftats under historiens gång. Det är därför det är viktigt att ha i åtanke att de termerna som beskrevs i början av Restaurerings-kapitlet inte är universala, utan snarare grova grupperingar. Anders Bodin (2006), arkitekt och specialist på kulturarvsfrågor, skrev detta i angående hur laddade termer inom restaurering kan vara:

”Ett faktum som gör ordet restaurering intressant (och laddat) är dess ideologiska innehåll. Begreppet restaurering är inpyrt av värderingar. Det som var en restaurering 1880 var vandalism 1890. Det som var restaurering 1960 var en hårdhänt ombyggnad 1990. Det finns alltså ett kvalitetsbegrepp inmonterat i själva ordet – ett mycket tidsbundet kvalitetsbegrepp!”

För att ytterligare komplicera frågan så finns det även inom dessa kategorier många synvinklar och tillvägagångssätt, vilket är föga förvånande då en restaurering är så intimt sammansnärjt med platsens och byggnadens unika förhållanden, samt samtidens ideologiska prägel, att den blir i princip helt definierad av dessa faktorer. På grund av detta blir det svårt att ringa in en universellt accepterad definition, men trots detta fungerar de fyra inriktningarna som Bedoire presenterade som en användbar startpunkt för att analysera och tolka olika typer av ingrepp.

Intressant är även hur sammankopplad restaureringsrörelsen har varit, och fortfarande är, med de samhällseliga skeendena. Ett exempel är hur efter både första och andra världskrigen ett internationellt samarbete kristalliserades i form av The Athens Charter (1931) och Charta Venezia (1964), där det bestämdes hur vi skulle förhålla oss till våra, då ganska förstörda, byggnadsminnen. Sverige var dock relativt isolerade från resterande Europa när det gäller restaureringsfrågan och på

uteblev från bägge av dessa möten. Ett annat tydligt exempel på detta är hur medeltidsromantiken under 1700-talets England tog fart, i reaktion till industrialismens drastiska framgång. Dessa diskussioner hade också ofta en ganska stark politisk prägel, och restaureringsdebatten kunde i princip agera slagfält för ett kulturellt proxykrig mellan olika grupperingar i samhället. Återigen i England så grupperade sig feodaladeln och kungligheter kring den medeltidsromantiska arkitekturen och använde den som en symbol för det som en gång varit, och dit de ansåg samhället borde gå, i motstånd mot den växande borgarklassen. (Bedoire 2013, 70 80 273 310)

Utöver detta så existerade även den mer hierarkiskt politiska motivationen, där urvalen av restaureringsprojekt kanske sker från en önskan att framhäva släktskap till en tidigare, mer väl ansedd, härskare eller kanske för att öka rikets, och därmed sin egen, prestige. Det kan också ha handlat om att genom att blicka bakåt så vill härskaren belysa en väg framåt i tiden, genom återupplivade ideal och romantiserade tankegångar. Motivationen varierar men det som är konsekvent är att valet kom från ovan. Även om den hierarkiska strukturen har ändrats markant i upplägg under 1900-talets början och motivationen skiftat så finns det fortfarande paralleller i dynamik när det gäller kulturklassificering, då en centraliserad nämnd i stor grad avgör vad som bör anses värdefullt och vad som kan förkastas. Detta är något som en falang av arkitekter, konstnärer och andra entusiaster ställer sig i motstånd mot i vad som kallas *Experimental Preservation*. (Bedoire 2013, 10).

Experimentell

Experimental Preservation, hädanefter beskriven som Experimentell Bevaring, är ett brett begrepp som ringar in en grupp av tvärvetenskapliga och extremt heterogena specialister i ämnen som konst, arkitektur, filosofi, ingenjörskonst med mera. Det är svårt att kortfattat definiera en genomgående filosofi som enar denna grupp då själva poängen är en mångfald av attityder och tillvägagångssätt, men en sak de har gemensamt är en rebellisk energi och en vilja att arbeta utanför de stadgor och normer som existerar i deras sfär. De tar sig an dessa uppgifter inte med den vårdslöshet som ordet *Experimental* kanske antyder, utan med en tveksamhet som går andra hand till ett behov att lära oss mer om objekten i fråga för att få en bredare kunskapsbas och öppna upp fler tillvägagångssätt i hur vi tar oss an dessa allt mer komplexa projekt (Otero-Pailos, Langdalen och Arrhenius 2016, 11). Även ordet *Preservation* är laddat och en liknande problematik angående överbelastade begrepp som dök upp när vi tidigare tittade på de olika tillvägagångssätten inom traditionell restaureringskonst dyker upp även här. Citatet nedan (Otero-Pailos, Langdalen och Arrhenius 2016, 15) belyser detta och ger även en bra inblick i vilken typ av energi som genomsyrar detta kollektiv.

”The word preservation is no less problematic. It has come to be associated with a sort of deference to the past over the needs of the present that subjugates contemporary action, normalizes it, confines it to moves legally regulated by the governmental powers that be, and stands in the way of anything new, thwarting any alternative to the status quo from emerging.”

Utövarna av *Experimental Preservation* ställer sig aktivt kritisk mot många av tankebanorna hos det mer traditionella restaureringsväsendet, men en av de mer relevanta bitarna är valprocessen när det gäller vilka byggnader som förtjänas att bevaras. Ofta väljs byggnader som många kan anse som

oansenliga eller vardagliga, och utövarna själv-klassificerar dessa byggnader som kulturhistoriska, inte med ett utropstecken men med ett frågetecken. Som ett experiment för att se ifall de får genklang. På så sätt är de den andra sidan av myntet av den traditionella approachen, mer av en gräsrots-rörelse istället för ett centraliserat mandat och ofta i koppling till mer vardagliga byggnader istället för de monumentala.

Men för att förstå Experimentell Bevaring och hur de väljer projekt måste man även förstå hur de ser på objekt, mer specifikt kvasi-objekt. Kvasi-objekt är ett begrepp lånat från den franska filosofen Michel Serres och beskriver en klass av objekt som har ett stort inflytande och aktivt deltagande i att forma mänskliga beteendemönster. Denna klass av objekt skapas när en intern subjektiv värld och en extern objektiv värld sammanstrålar och får ett kollektivt genklang. Ett välanvänt exempel är en fotboll: fotbollen tillåter människor att organisera sig i ett socialt spel där fotbollen är den centrala punkten som alla andra faktorer justerar sig efter och existerar i relation till, och utan själva fotbollen existerar inte spelet. Denna insikt har djupa konsekvenser då det inte bara är relevant i fotboll, utan även för spelet vi kallar samhället i sig. Kvasi-objekt påverkar hur vi organiserar oss i grupper, hur vi skiljer oss från andra individer och hur vi kan identifiera vår kultur. Det är genom dessa typer av objekt människor i samhällen runt om i världen skapar en gemensam historia och en gemensam kultur, och utan dessa objekt hade ingetdera existerat. Från denna synvinkel kan en viss irritation mot det traditionellt hierarkiska och centraliserade restaureringsväsendet vara förståeligt då det inte enbart handlar om att kureras enskilda byggnader, från denna synvinkel kurerar de själva samhället och kulturen i sig genom att bestämma vilka byggnader ska bevaras och hur dessa ska bevaras. (Otero-Pailos, Langdalen och Arrhenius 2016, 16)

Den andra ofta förekommande delen inom Experimentell Bevaring är utövarnas tillvägagångssätt efter de valt objekt. Fokuset ligger ofta på mer abstrakta aspekter och genom dessa belyses objekten ifråga på ett nytt sätt, vilket gör att användarna får en annan typ av relation till objektet ifråga. Ett exempel på detta är när Reinhard Kropf och Siv Helen Stangeland återanvände en övergedd industriell lokal i Stavanger, och satt intressenternas önsknings i fokus när det gälde besluten om hur byggnaden ska bevaras. Genom att skicka byggnaden till olika deltagare så experimenterade de med vilka typer av sociala spel som byggnad tillät eller begränsade och tack vare detta startades en kontinuerlig dialog mellan användare och byggnad, och när individer såg att andra delade deras intresse för byggnaden så skapades en gemensam identitet baserat på användarnas intima relation till byggnaden. Detta är ett exempel både på hur även ödmjuka byggnader kan agera som kvasi-objekt samt på alternativa tillvägagångssätt som kan tillämpas av utövare inom experimentell bevaring för att skapa ytterligare ett lager av mening i sina projekt.

Ett intressant exempel på experimentell bevaring som påvisar både kritiken mot det hierarkiska inom experimentell bevaring samt framåttänkande när det gäller teknologi är Lars Rambergs åtgärd *Zweifel* vid Palats der Republik i Berlin. Tidigare hade byggnaden inhyst det Östtyska parlamentet Volkskammer men hade stått oanvänt sedan 1990 då Tyskland återförenades. Interiörerna revs ut 2002, och byggnaden stod oanvänt till sin rivning mellan 2006-2008. Denna rivning var inte utan kontrovers och efter beslutet om rivning krönte Ramberg byggnaden med enorma bokstäver som stavade ut det tyska ordet för tvivel, *Zweifel*. Även om Rambergs projekt är monumentalt till sin skala skilde det sig från traditionella monument i det att istället för att understryka en ideologi eller historisk händelse så var tanken att väcka en diskussion, och att ifrågasätta vilken historik som är värd att bevara samt vilka som har rätten att göra detta val. Bokstävernans storlek var medvetet designade till den storleken

som krävdes för att förbipasserande kan se hela byggnaden och även tydligt kunna läsa vad bokstäverna stavade ut, vilket var tänkt att uppmuntra folk med kameror eller mobiltelefoner med den kapaciteten att ta bilder. Genom detta bildtagande kunde byggnaden i viss mån bevaras digitalt trots sin rivning. (Otero-Pailos, Langdalen och Arrhenius 2016, 21)

Ett annat exempel på experimentell bevaring är arkitektkontoret Spridds vinnande förslag i Fittja, i utkanten av Stockholm. Tävlingen gick ut på att genom hållbar förnyelse transformera ett område som domineras av ett storskaligt och nedgången stadslandskap från 1970-talet, klassiska miljonprojekts byggnader. Deras förslag innebar att man gjorde ganska blyga interiöra renoveringar och externa reparationer där det behövdes, men i övrigt lät byggnaderna vara. Istället användes de resterande resurserna till att återskapa ytorna mellan byggnaderna till det skick de en gång varit, eller varit planerade att vara, samt att hyra en lokal där de visade upp ritningar, modeller och visualiseringar av området i typisk, något glorifierad, nybyggd stil. Genom att behandla byggnaderna som om de var värda att bevara var det plötsligt många som såg byggnaderna med nya ögon, som värdefulla. (Otero-Pailos, Langdalen och Arrhenius 2016, 47)

Frågan kvarstår dock, vad ska man göra med byggnaderna som ligger någonstans mittemellan i den kulturhistoriska värdeskalen? De som ändå har vissa kvaliteter som den traditionella rörelsen kan erkänna, och i viss grad kanske till och med skyddar, men som inte har en sådan kulturhistorisk tyngd att de får det ekonomiska och sociala stödet som behövs för att de ska hållas i drift. Något måste göras med de byggnader som tidigare varit kulturellt betydelsefulla men som i dagsläget säljs bort eller står och förfaller, på grund av att deras ursprungliga funktion har förlorat favör och den materiella kompositionen inte tillåter nya funktioner att inkräkta.

Det Sociala Spelet

Byggnader har alltid till stor grad varit en representation av vad ett samhälle värderar, inte fryst musik som Goethe påstår utan fryst kultur. Det är något vi ser som en gemensam nämnare bland kulturer från alla jordens hörn, att det ett samhälle känslomässigt högaktar eller pragmatiskt värderar får en påkostad byggnad som bevis. Individer har även använt byggnader för att signalera social status och klasstillhörighet, och det är i byggnader som individer lever sina liv och samhällen kontinuerligt skapar sitt kulturella kapital. Att säga att det byggda och de sociokulturella spelen är sammankopplade är en underdrift.

Tittar vi på byggnader och vad de inhyser från den synvinkeln för ett ögonblick, med en högre abstraktionsnivå, så ser vi snabbt att en byggnads ytliga form och funktion till viss del suddas ut. I det sociala spelet är en villa och ett radhus, ett café och en restaurang, en teater och en biograf ganska snarlika. De uppfyller samma underliggande funktion, samma roll trots att den ytliga funktionen har en annorlunda textur. Även om en teater och en biograf har sina skillnader även från denna synvinkel, där en teater har övriga implikationer när det gäller kulturellt förmedlande från besökaren och hur mediet som betraktas presenteras, så har de ändå mycket gemensamt när det gäller användningen. De är båda platser man besöker för att betala för att bli underhållen, när man passivt sitter med en mängd andra personer runtomkring sig, och får uppleva ett spektrum av känslor. Mediet man tar till sig är på ett eller annat vis en reflektion av en kultur, de är båda mest aktiva under eftermiddagen och kvällen. De har båda mer fundamentalt gemensamt med varandra än vilken som har med till exempel en rockkonsert eller ett bageri.

Detta kan upplevas som ett fint exempel på *reductio ad absurdum* men dessa fundamentala skillnader är påtagliga, och de har konsekvenser för det vi bygger. I många av restaureringsprojekten som görs så glöms byggnadens roll i det sociala spelet bort i förmån till att bevara det materiella. Och i många fall är detta rätt

val, då vi på grund av samtidens ändrade förhållanden finner oss med byggnader vars funktion inte längre är relevant eller åtråvärd men tycker att vissa högaktade byggnader i sig är värdefulla vilket leder till att vi ofta försöker skydda byggnaderna från tidens tand och förvandlar dem till ett museum eller turistattraktioner. Det finns många exempel på väl utförda exempel av detta, eftersom vid restaurering av monumentala byggnader så finns det ofta få bättre val ifall målet är att bevara med minimal förändring.

Men för de byggnader som inte har en sådan högaktning att vi kan räkna med att besökare kommer i så pass stor skala att byggnaden kan drivas enbart på det, men som ändå har vissa kvaliteter vi vill bevara så är detta inte en lämplig lösning.

Poängen är att det är i mötet mellan människor och byggnad som värde skapas i en arkitektonisk och urban kontext, det är i användningen och hur människor ser på byggnaden som avgör om en byggnad är betydande eller inte mycket mer än en samling staplade material. Även om det materiella spelar en viktig roll är det i slutändan att restaurera användningen som en mötesplats som är målet i detta projekt, och genom detta kan det materiella lyftas fram och åskådliggöras på ett meningsfullt sätt.

Temporär & Flexibel Användning

Temporär användning är ett sätt att förhålla sig till vår byggda miljö som, likt Experimentell Bevaring, speglar och ställer sig i en konfliktladdad harmoni med det mer konservativa och traditionella stadsplaneringstänkandet. Istället för traditionella stadsplaneringens ibland rigida och något långsamma karaktär har temporär användning en kaotisk och spontan karaktär som blivit nödsakad eller framlockad av till exempel omedelbara behov eller en vilja att uttrycka sig och lyfta fram en annan livsstil. Trots att temporär användning på sistone har blivit något av en trend inom urban design så är detta fenomenet inte något nytt. Under den stora depressionen var det många som byggde temporära bostäder, efter andra världskriget vart akutboenden byggda i stor skala, och under 1970- och 1980-talen så vart många övergivna byggnader ockuperade antingen i en form av politisk protest eller med en motivation att leva ett friare och mer spontant liv (Oswalt, Overmeyer och Misselwitz 2013, 9). Vad alla dessa exempel har gemensamt är att människor använde en byggnad eller sin närmiljö på ett sätt som var oplanerat och odefinierad på grund av att tidens behov hade utvecklats snabbare eller i en annan riktning än vad det redan byggda klarade av att hantera.

Detta är givetvis ett problem för stadsplanerare och arkitekter för hur kan vi planera för det oplanerade, och tillmötesgå en temporär användning när vi inte vet vad denna användning kommer innebära? Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013, 217) argumenterar att vi i dessa fallen får vända på den traditionella planeringsprocessen:

“With the subject of temporary use, fundamental parameters of classical urban development are called into question. Traditionally, planning begins by formulating an end result and then proceeds to consider how that result can be achieved. With temporary use, this relationship is reversed: one begins by asking how a dynamic can be engendered, without defining an ideal final state.”

Målet i det här fallet blir att designa med en dynamik i åtanke istället för en funktion, och lägga upp en fysisk komposition som tillåter denna dynamik utspela sig. Detta är givetvis inget måste för att temporär användning ska dyka upp, som vi sett i exemplen innan, men om det är målet skadar det inte att sätta upp ett ramverk som uppmuntrar detta. Exempelen som togs upp av Oswalt, Overmeyer, och Misselwitz (2013, 9) är storskaliga i sin karaktär och berör sig mer med temporär användning som ett urbant fenomen. Flexibel användning är en mer inringad och definierad form av detta, då det ofta rör sig om enskilda objekt, byggnader eller miljöer som blivit speciellt designade för att kunna användas på ett mångfacetterat sätt där temporär användning mer handlar om att använda något på ett sätt som inte var planerat eller designad för ursprungligen.

Trots denna skillnad går det att dra vissa paralleller. Båda metoderna kan ge utrymme för grupper i samhället som annars inte haft möjlighet att ta plats, och de kan genom sin egen kreativitet och sitt kulturella kapital för en tid sätta en prägel på sin byggda närmiljö så till vida de ekonomiska barriärerna inte är för höga. Även tillvägagångssättet har likheter, då fokuset i bägge fallen ligger på att uppmuntra ett dynamiskt beteende när det gäller användningen snarare än en starkt inringad funktion. För den mer urbana temporära användningen så är vägen till denna dynamik ofta av en mer abstrakt natur, då ett storskaligt perspektiv kräver storskaliga lösningar som ofta ligger på en policynivå. Med flexibel användning kan en mer direkt designfokuserad metod användas, där man utrustar användarna med verktyg som breddar användandets möjligheter.

Med detta sagt så är det inte alla projekt inom temporär användning som är storskaliga i sin karaktär, det kan även röra sig om att temporärt använda enskilda byggnader. Ett exempel på detta är ett projekt som jag hade turen att vara delaktig i under sommaren 2018, där Caroli Kyrka under några veckors tid förvandlades till en inomhuspark.

Caroli Park

Caroli Park var ett projekt som den ideella organisationen Urbana Frirum styrde upp, och vars mål var att på ett konkret sätt experimentera inomhusbaserade publika platser i äldre byggnader rika i kulturhistoria men vars användning dalat av eller upphört helt (Cain, Jaraba, Mussie och Wikenstål 2018, 6). Med hjälp av volontärer och donerade material transformerades Caroli Kyrkobyggnad till en temporär mötesplats under september månad, inredd med en blandning av donerade och hopbyggda möbler och bebodd av nyfikna förbipasserande. Avslutningsvis på sista kvällen Caroli Park hade öppet så anordnades ett galleri fylld med konstverk som lokala artister lånat ut kvällen till ära.

Projektet är baserat i ett huvudsakligen urbant perspektiv med en stark teoretisk grund i hållbar utveckling och en fokus på lokalt engagemang och är ett exempel på ett alternativt sätt att förhålla sig till våra kulturarvsbyggnader. Det visar hur vi kan transformera användningen av en byggnad och genom denna transformation åskådliggöra en byggnads kvaliteter på ett nytt sätt och med små ekonomiska medel. Oswald, Overmeyer och Misselwitz (2013, 14) argumenterar att när det gäller temporär användning så kan ofta individuellt initiativ och sociokulturellt kapital ofta fungera som substitut till ekonomiska medel, såtillvida att tillgång till platsen själv inte har en hög ekonomisk tröskel, och detta är något som är tydligt i Caroli Park projektet.

Figur 4: Folkmassa vid Caroli Park.

Figur 5: Folkmassa vid Caroli Park.

Figur 6: Sticklingbyte vid Caroli Park.

Figur 7: Resultat av pysselbord vid Caroli Park.

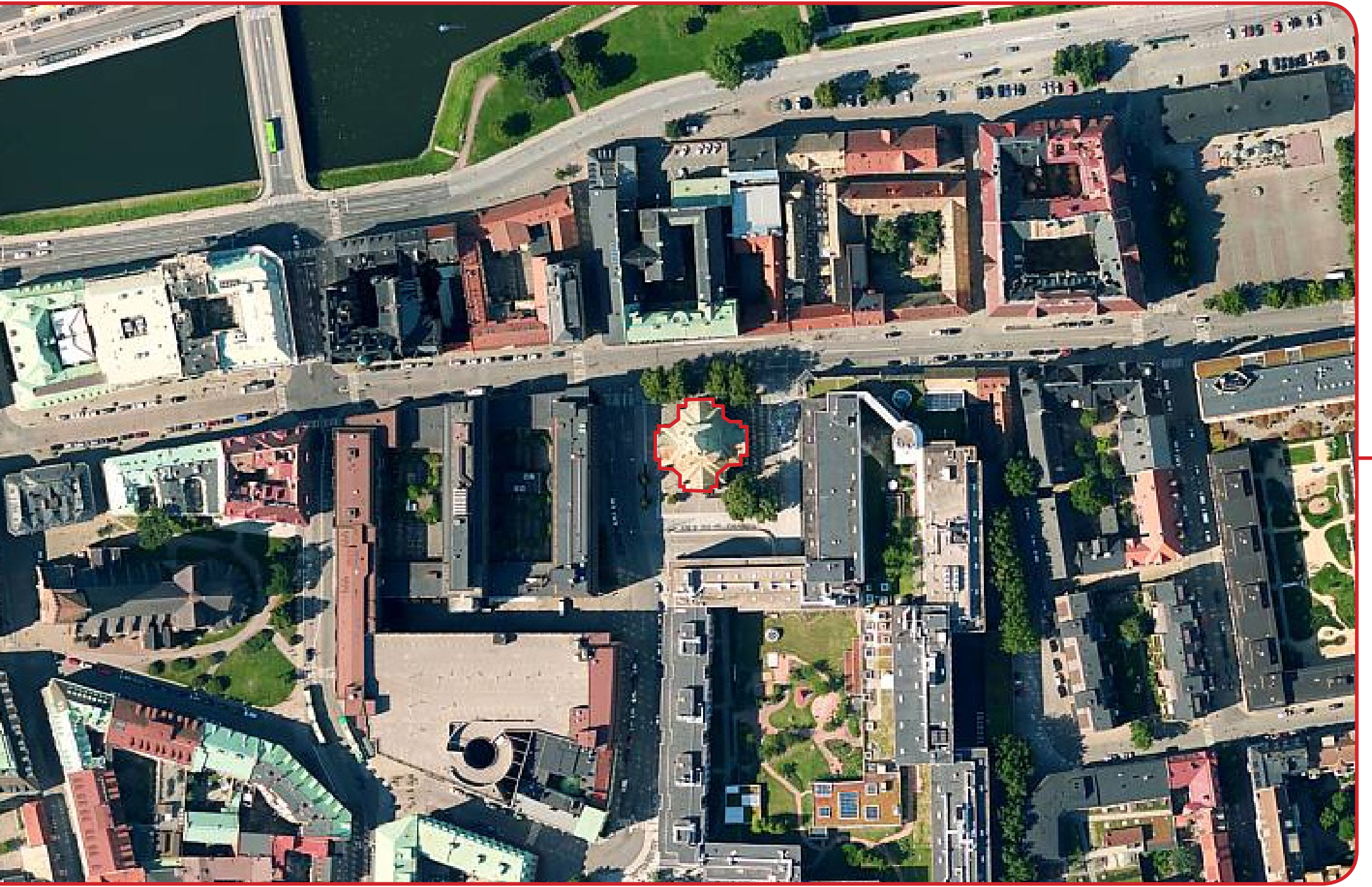
Experimentell Bevaring & Flexibel Användning

Hur möts dessa faktorer i projektet. Som utgångspunkt är det ett värderingsskifte som måste ske, från utgångspunkten att det är det materiella som är det värdefulla och det som är värt att bevara i byggnaden ifråga och börja titta på byggnaden som en del i en större helhet. En helhet där byggnaden spelar en viktig roll i en större kontext, och sett ur denna kontext så skapar byggnadens funktionslöshet ett aktivt problem. Analyserar vi byggnaden ur ett experimentellt bevaringsperspektiv så kan vi se att byggnaden en gång varit ett kvasi-objekt med stort gravitas, en kvalitet som den i dagsläget helt saknar. Därför är målet att rehabilitera byggnadens roll som en mötesplats i den urbana kontexten, istället för att strikt titta på byggnaden som en isolerad historisk relik, och i och med detta värderingsskifte kan åtgärder som tidigare varit bortdömda då dessa åtgärder ansetts för radikala bli övervägda igen. Viktigt att poängtera är att målet ej är att likgiltigt och cyniskt avsvärja sig alla klassiska värderingar, målet är att omprioritera till en viss grad då Caroli Kyrkas över 50 år av endast sporadiskt bruk pekar på att den oviljan till ingrepp som den klassiska värderingsskalan bär med sig har blivit ett hinder och ett hot mot byggnadens vidare existens.

Att transformera byggnaden till en sann mötesplats är en utmaning då samhället har blivit mer och mer heterogent, vilket betyder att det har blivit svårare och svårare för en enskild funktion att fånga in en stor del av befolkningen. Det är här flexibel användning kan fungera som en lösning, för även om varje enskild funktion inte lockar ett stort segment av befolkningen så kan vi bredda det potentiella omfånget markant om vi tittar på en aggregerad helhet av möjliga funktioner, och ger användarna verktygen att förverkliga ett brett spann av dessa.

Flexibel användning bidrar även till en annan viktig aspekt, vilket är att det ger användarna en mycket intimare relation till detta kulturhistoriska objekt. Ofta kan kulturhistoriska byggnader vara något avståndstagande till de individuella användarna med avskärmade delar eller strikt styrda funktioner som inte tillåter individens fantasi att kombineras med det byggda. Genom en transformation till ett stadie som öppnar för, och uppmuntrar, flexibel användning så demokratiserar vi användandet av byggnaden och kräver av användarna att de närmar sig byggnaden på ett mer avslappnat sätt som många inte haft möjlighet att göra med byggnader av denna typologi. Detta ger möjlighet till att befolkningen kan skapa upplevelser i en historisk miljö som är mycket personliga, och det är här en stor del av meriten med denna approach ligger.

CAROLI KYRKA

Introduktion

I detta kapitel kommer en analys göras av de tre konkreta huvudaspekterna som berör projektet: Caroli Kyrkobyggnad, Caroli Torg och den Urbana Kontexten. Till att börja med kommer vi dock först gå igenom en lite historia, då det som ämne lätt glider mellan dessa tre kategorier.

Historia

Byggnaden ifråga är Caroli Kyrka i centrala Malmö, byggd 1879-1880 baserad på ritningar av arkitekten Emil Viktor Langlet. På platsen existerade tidigare en annan kyrka, byggd i tidigt 1690-tal, som var använd av den stora gruppen tyskar som under tiden bodde i södra Sverige. Tidigare hade de åkt över till de tyska kyrkorna i Köpenhamn men efter Roskildefreden och de försämrade relationerna mellan Sverige och Danmark var detta inte längre en möjlighet. Gudstjänster i denna kyrka hölls fram till 1778 enbart på tyska, men efter 1831 så skiftade man över till Svenska gudstjänster. Detta pågick fram till 1879 då man beslutade att den gamla kyrkan skulle rivas på grund av att församlingen hade växt förbi den gamla kyrkans kapacitet. (Schlasberg 2015)

Under samma tid som Caroli Kyrka byggdes skedde ett annat kyrkobygge i Malmö, Sankt Pauli kyrka vilket också är en centralkyrka designad av Emil Viktor Langlet och belägen cirka en kilometer åt sydsydost från Caroli Kyrka. Sankt Pauli kyrka började byggas 1879 och stod klar 1882. Båda kyrkorna delar vissa karaktärsdrag, som till exempel de centrala spetsiga tornen, tydliga plåttak och en stark vertikalitet. (Malmö Stad 2015)

Efter moderna Caroli kyrka stod klar 1880 så var den i bruk fram till år 1949, då Caroli församlig upphörde. Efter detta har kyrkan stått i stort sett oanvänd, med endast sporadiskt bruk. Malmö Musikhögskola hyrde kyrkan år 2000-2009, år 2009 sålde Svenska Kyrkan Caroli Kyrka till ett privat fastighetsbolag med

kopplingar till köpcentret Kvarter Caroli. Kyrkan avkristnades år 2010 (Schlasberg 2015). Sedan dess har en del planer för kyrkan skrivits om i tidningarna, bland annat som catering och som en lokal för så kallade escape games, men inga av planerna kom till skott och kyrkan har sedan dess stått oanvänd. (Gillberg 2017)

Den omgivande bebyggelsen av Caroli kyrka har ändrats markant genom åren, då den ursprungligen bestod av närgående medeltida gator som under 1970-talet bytts ut mot typisk 70-tals modernism (Tykesson 2003). Man kan fortfarande se enstaka spår av den gamla bebyggelsen, främst i kvarteret alldeles norr om Caroli, men majoriteten av den omgivna miljön har blivit ersatt vilket lämnar Caroli Kyrkobyggnad som en bombastisk relik från en svunnen tid.

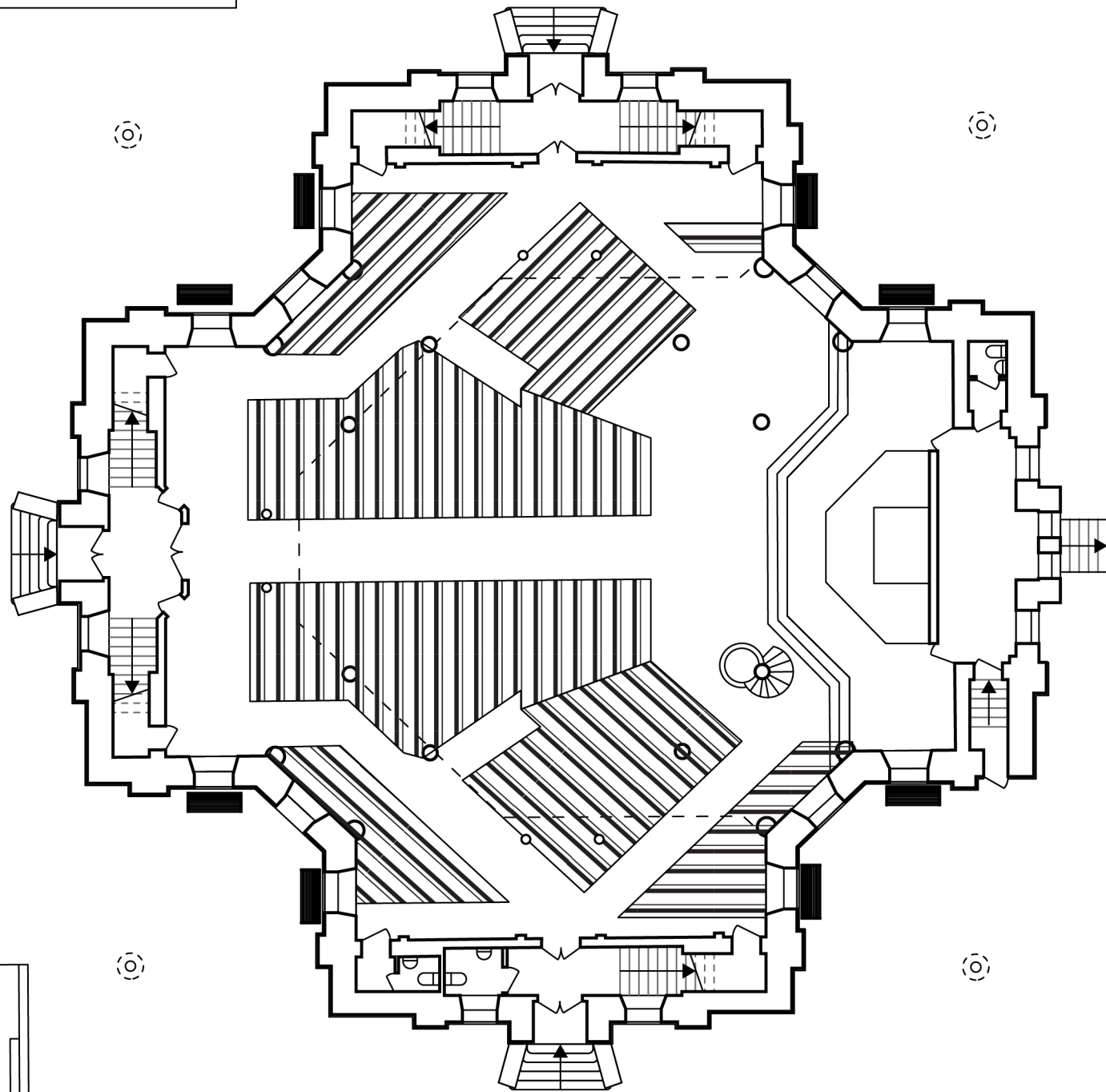

Figur 8: Bild till vänster en modell av Carolikvateren år 1943. Modellen tillhör Malmö Museum.

Figur 9: Bild till höger visar hur Caroli Kyrka och dess omgivande kvarter ser ut idag.

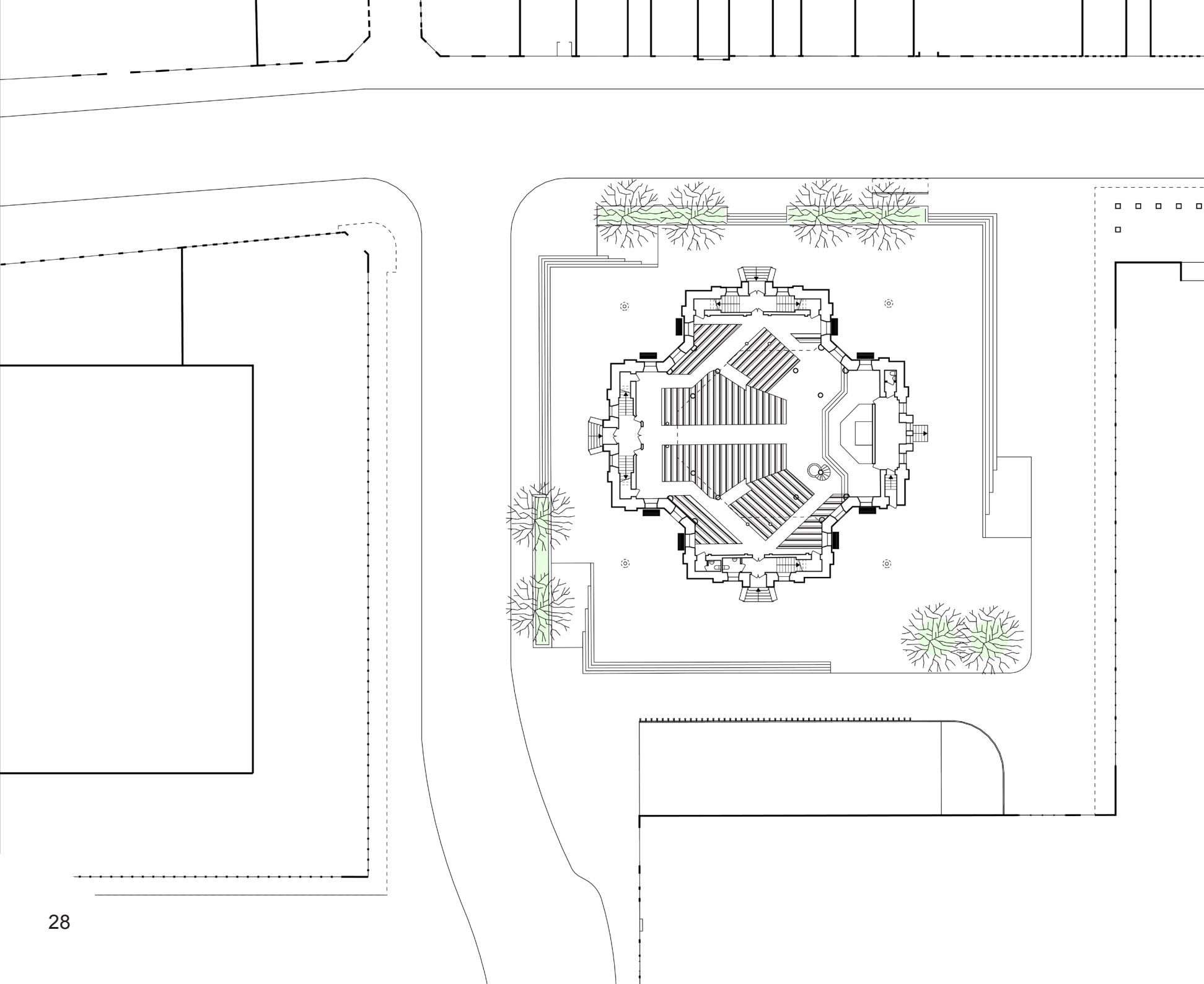

Skala 1:500

Carol Kyrka idag

Caroli Kyrkobyggnad

Analys av värden

Som underlag av analysen av värdena kyrkan besitter har jag delvis mina egna personliga tankar baserade på en rundvandring och undersökning av platsen och delvis en förundersökning som Erik Møller Arkitekter gjorde på Profi Fastigheter ABs vägnar. Denna värdebeskrivning är inte slutgiltig, utan ämnad att fungera som en belysning av de kvaliteterna som känns mest centrala för vidare framtida designarbete.

Byggnad

Symmetrisk och anlagd i linje med väderstrecken står Caroli Kyrka upphöjd på sin förplats. Med en huvudingång och två sekundära men i princip lika utformade ingångar riktade mot syd, norr och väst står den exteriöra symmetrin solklar. Interiört är det fortfarande tydligt men vissa senare ändrade detaljer som till exempel utformningen av bänkraderna går lite emot denna underliggande kompositionella princip. Interiört skiljer sig även den östra sidan där altaret för nuvarande står, två trappsteg upphöjd och utan läktaren som sträcker sig längsmed de andra sidorna. Ett av de större ingreppen som gjorts som bryter principen av symmetri är att fönstrena på östväggen över altaret har murats igen.

Materiellt

Caroli Kyrka är byggd i eklekticistisk 1800-tals stuk, med en blandning av stilar och material. Exteriört är kyrkan uppdelad i tre huvudmaterial samt fönster och dörrar: en kraftig sockel av granit och sandsten, tegelväggar, och ett tak av falsat koppargrön målat stål. Interiört består väggarna i huvudsak av slätputsat tegel med detaljer av trä, bärande träinklädda järnpelare och pärlspontad panel i taken. Väggarna, pelarna och taken är samtliga målade. Intressant är att kyrkans interiörer har målats om ett antal gånger genom historiens gång, och inte i en enhetlig stil. Snarare har man målat det som approximerar tidens stilideal bäst, senast på 1980-talet. (Averhoff och Wall 2012)

Plats

Tittar vi på hur kyrkans position i stadslandskapet är det en sak som sticker ut över alla, hur fränsild kyrkan är från sin omgivning. Förplatsen som omringar kyrkan är upphöjd ett par trappsteg från gatan och för att komma in i kyrkan är det ytterligare ett par steg upp och in. Detta i kombination med kyrkans interiöra kvaliteter så skapas ett helt annorlunda tempo när man som besökare vandrar in i kyrkan. Kontrasten till omgivningen understryks av avsaknaden av större öppna platser på de närbelägna gatorna. Kyrkan kontrasterar även mot sin omgivande miljö på ett annat betydande sätt, genom sitt arkitektoniska intryck. Mycket av det som omger kyrkan är byggt i typiskt 70-tals modernistisk stil med genomgående material- och färgval samt en stark fokus på en enkel formmässig horisontallitet. Kyrkan däremot är komplex både i material och form och spelar i mycket större grad mot det vertikala snarare än det horisontella.

Religiöst

Intressant nog är byggnaden inte rikt bemärkt med religiös symbolik. Tittar vi på det interiöra finns det givetvis en orgel, ett altare med kristna målningar, nummertavlor och bänkraderna som visar på att byggnaden varit i bruk som kyrka men i själva byggnadsstommen är tecknen sparsamma. Det är ett mindre kors ovanför den västvända huvudingången samt i toppen på spiran men i övrigt begränsas symboliken i stommen till ett antal åttauddiga stjärnor som kan ses i diverse ställen interiört. Den åttauddiga stjärnan är dock inte strikt en kristen symbol utan en symbol som har representerats i religioner och kulturer runtom i världen i allt från Islamsk, Buddhistisk, Hinduistisk, Egyptisk och Babyloniska trossatser.

Atmosfär

Slående med kyrkan är vilket annorlunda tempo som upplevs när man vandrar in jämfört med de omgivande stadsrummen. Detta beror på tre huvudsakliga faktorer: akustik, ljussättning och vandringen in i kyrkan. Rent akustiskt är detta som många andra kyrkorum med stark efterklang vilket bidrar till en medvetenhet av de ljud man stöter från sig, vilket är helt tvärtemot hur man upplever ljud på gatan utanför där det man gör dämpas i det omgivande sorlet. Ljussättningen är något dunkelt, inte på grund av en brist av fönster utan snarare på grund av att fönstren består av målat eller på övrigt sätt behandlat glas som begränsar hur mycket av dagsljuset som kan skina in. Vandringen från gatan, till förplatsen och sist in i kyrkan är en treenighet som stegvis gör att man känner att man kliver upp och in i en annan typ av atmosfär. Denna treenighet kan vi även se speglat interiört då man först leds in i förrummet, sedan ut i den stora salen men under läktarna, och sist in i mitten av det interiöra rummet med sin fulla takhöjd. Ett stegvist inträde likt detta ger en mycket rikare miljö upplevelsemässigt då det gradvisa avtäckandet av byggnaden sporrar fantasin och sätter ett större mentalt avstånd mellan byggnaden och omgivningen. De tre faktorerna tillsammans ger byggnaden en kontemplativ och något förförande kvalitet då man inbjuds att glömma bort omvärlden för en stund.

Møller Rapporten

I Møller rapporten (2012) lades även ett förslag fram på hur man kan ingripa i byggnaden för att öka användbarheten. Förslaget som lades fram är ett sympatiskt förslag i många avseenden med många snarlika idéer till de som läggs fram i denna rapporten. Det handlar mycket om flexibel användning, där kärnan i konceptet är sex stycken semi-permanenta, men reversibla, träboxar som inhyser funktioner såsom garderob, förvaring och servering. Och även i deras förslag kommer fönster att öppnas upp för att öka tillgängligheten. Så när det gäller frågan om *vad* finns en del likheter. *Hur* vi löser detta skiljer sig dock markant. Till att börja med så är förslaget i Møllers rapport inte lika bekymrad om att bryta den interiöra symmetrin i byggnaden då deras föreslagna trälådor dels är rätt så stora, vilket kan skymma byggnadens underliggande komposition när de inte är i bruk, samt varierar när det gäller fotavtryck. Den andra aspekten som spelar in är att de valt att göra en öppning i fönstret som sitter i den sydöstra diagonala väggen, samt skapat en tydligt utmärkt, och annoterad, hierarki i entréerna. Detta är i mina ögon lite slösaktigt med potentialet en symmetrisk byggnad med tre ingångar har när det gäller flexibla funktioner.

Överlag är Møllers förslag mer försiktig och värnande om det fysiska och agerar mer fridfullt inom restaureringsbranchens ramar, vilket är rimligt då deras rapport är bilaga till ansökan om tillstånd funktionsanpassa byggnaden enligt kapitel 4 i Kulturmiljölagen. Projektet som presenteras i denna rapporten läggs fram med ett frågetecken, i snarlik anda till utövarna av *Experimental Preservation* som diskuterades tidigare i rapporten, vilket ger ett större mått av frihet att använda i vissa fall lite mer hårdhänta lösningar ifall ett argument för dessa kan läggas fram.

Förslaget i Møllers rapport vart senare lagt på is av okänd anledning, och kommer därför inte implementeras.

Åtgärder

Läktare, altare, och predikstol bör nermonteras och flyttas. De begränsar användbarheten till för stor grad.

Nermontera läktarraderna även på andra våningen. De är trånga och begränsar rörligheten. Den andra våningen sluttar ner mot markplanet i ett trappstegsmönster, utnyttja detta som mer flexibla sittplatser.

Sänk det upphöjda golvplanet i byggnadens östra del så det är i nivå med resterande golvplanet. Det begränsar användbarheten och tillgängligheten av byggnaden, och när altaret försvinner saknas argument för upphöjningen.

Öppna upp de igenmurade fönstren i den östra fasaden för att återställa symmetrin i byggnaden och återskapa den intressanta ljussättningen byggnaden en gång haft. De nya fönstrena som sätts in bör vara behandlade på ett snarlikt sätt som de andra icke-mönstrade fönstrena, för att bevara den kontemplativa och avståndstagande atmosfären.

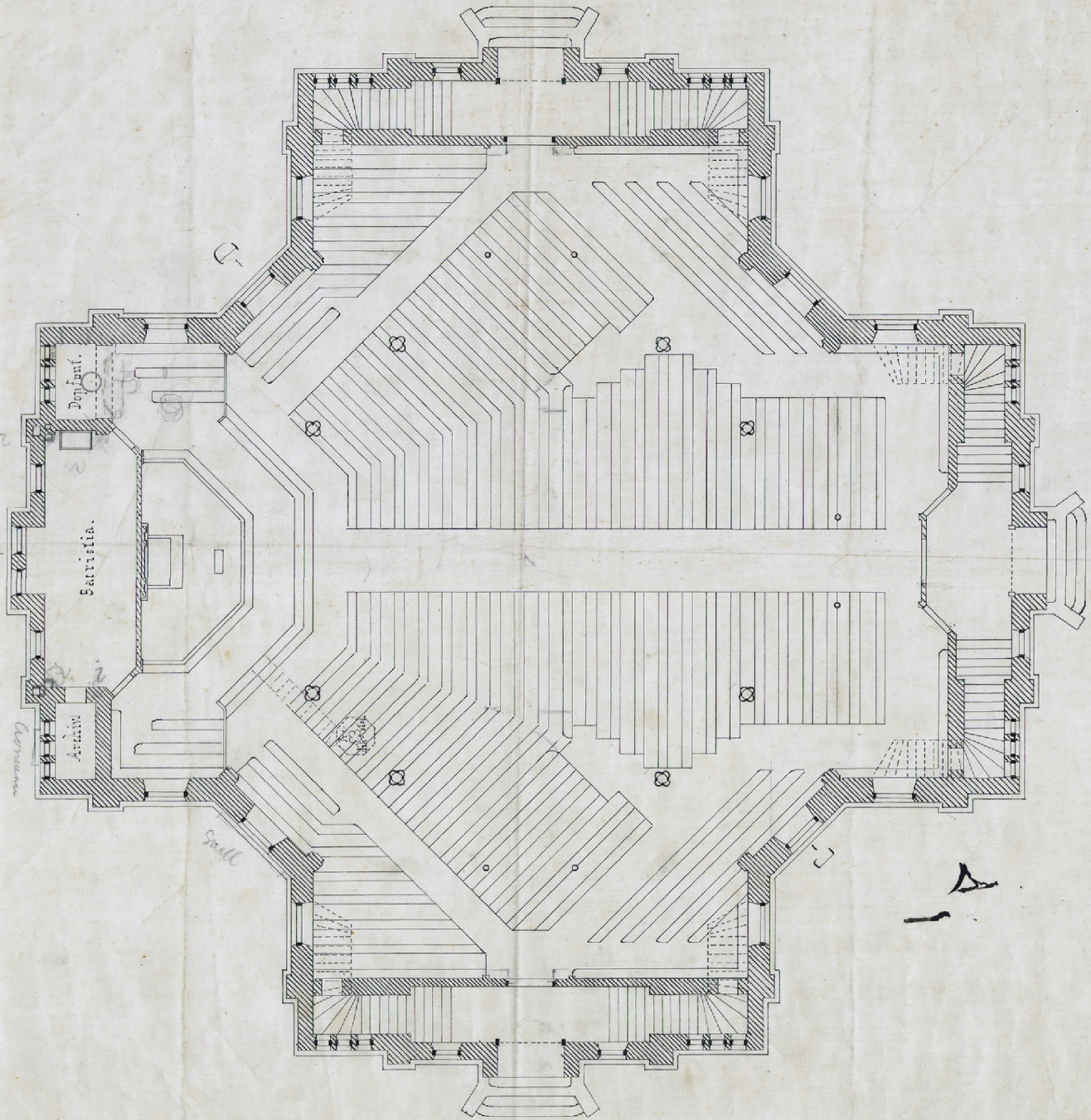
Skapa toaletter i byggnadens nordvästra trapphuset likt de som existerar i byggnaden sydvästra. Det är i nuläget en brist på toaletter för det önskade bruket.

Skapa möjlighet för en bredare användning genom att installera fler verktyg, likt kök.

Skapa en mer permanent lösning när det gäller tillgänglighet till byggnaden. I nuläget är det en temporär träram som monterats upp vid byggnadens södra entré, den saboterar intrycket av byggnaden och dess temporära natur kommunicerar att tillgänglighet är av en sekundär prioritet.

M 17:

(Garole) Obv. Tredjehuset

Kyrkans rummer 1500 sittplatser.

Likheten med originalen intagen
C. H. Langlet

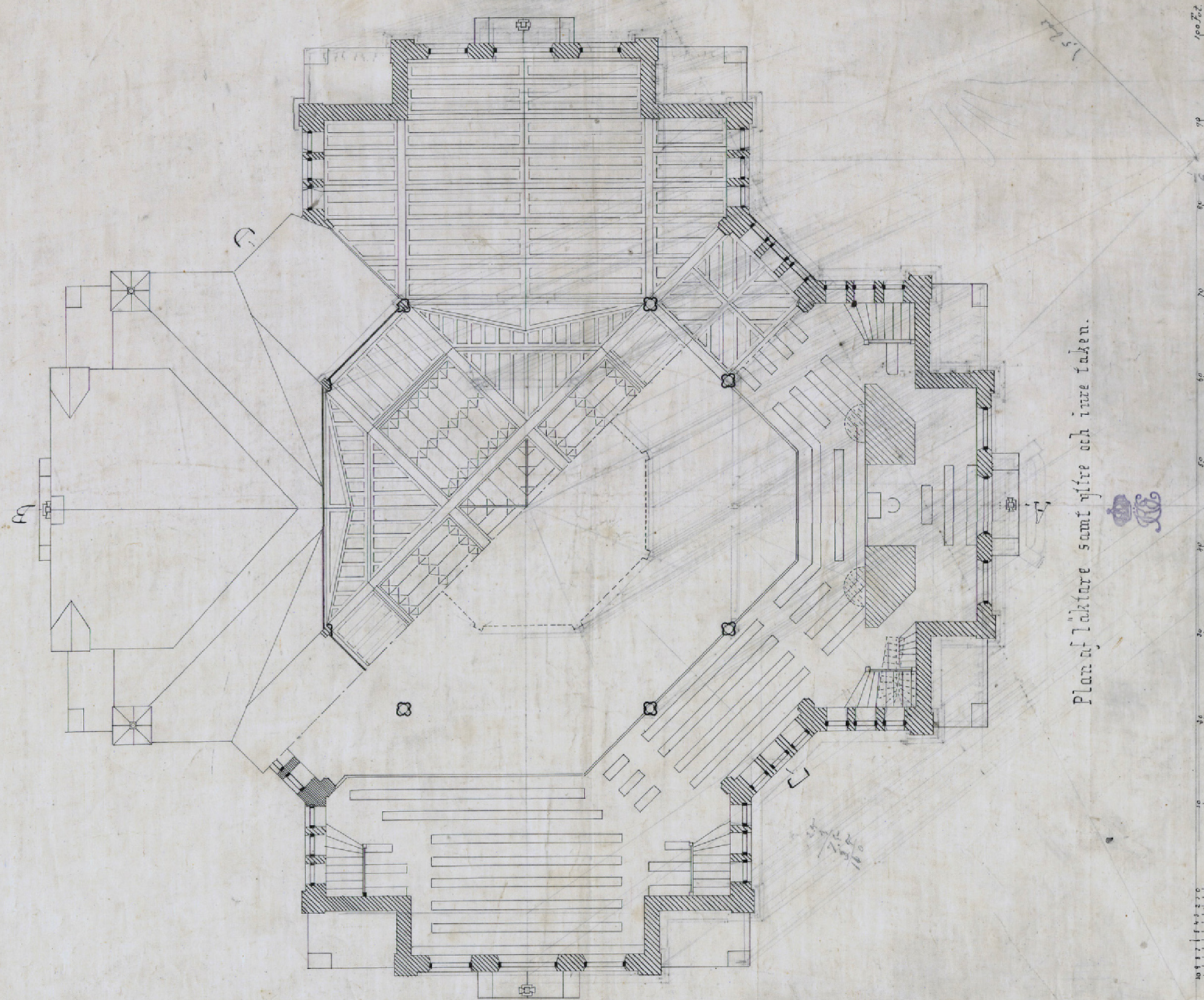
ARKIVKIVET

Garole.

Figur 10:
Originalritning
av bottenplan av
Emil Viktor Langlet
(Wikerstål och
Forsblad, 2005 89)

Figur 11:
Originalritning av
övre plan samt tak
av
Emil Viktor Langlet
(Wikerstål och
Forsblad, 2005 90)

Torg

Torget som omgärdar Caroli Kyrka är i stora drag symmetriskt på en grövre strukturell nivå men har vissa unika aspekter som hjälper till att separera de olika sidorna från varandra. I grund och botten är torget uppdelat i en övre och en nedre del där den övre delen är den som är närmast kyrkan, och den nedre delen ligger två trappsteg ner och vetter mot den omgivande bebyggelsen. Det som skiljer de olika sidorna åt kommer huvudsakligen i form av både skillnader på omgivning samt på utformningen i kanten som avskiljer den övre och nedre delen av torget. Undantaget är att torgets sydöstra sida har två enorma träd som sträcker sig upp och speglar kyrkans dominans av himmelen på platsen.

Den västra och norra kanten av torget vänder sig mot de omgivande vägarna, där den norra är den tyngst trafikerade, den södra kanten däremot vänder sig mot en nedfart till parkeringshuset som ligger i källaren på Kvarter Caroli och den östra ligger parallellt med Kvarter Caroli själv. Den delen av Kvarter Caroli som vänder sig mot Caroli Kyrka är dock mer eller mindre stängd på grund av byggnadsarbete, utan ingångar eller i dagsläget ens en siktlinje in trots att bottenplanet är glasat. Trots att både den västra och norra delen ligger i koppling till gatan så skiljer även de sig ifrån varandra, där den västra kanten är mycket mer öppen med majoriteten av kanten bestående endast av låga trappor samt en ramp längs med en rabatt för att ta sig till den övre platsen. Den norra kanten däremot är mer stängd då rabatten dominerar, med öppningar för trappor och en ramp. De östra och södra kanterna är helt öppna med endast trappsteg och inga rabatter som rumsskapande element mellan den övre och nedre delen av torget, dock har de skarpa kanter där det lägre torget slutar till skillnad från de nordliga och västra delarna som gränsar gatan. Den södra delen har en avgränsning i form av ett räcke där nedfarten till parkeringsgaraget sluttar och den östra i form av Kvarter Caroli. Värt att poängtera är också att den sidan som har mest utrymme att röra sig med är den östra, då de andra är begränsade med en mindre trottoar mellan det övre torget och

en trafikled. Den östra delen är både den som är mest öppen och har mest utrymme till förfogande, vilket gör den lämplig ifall tillägg behöver göras på torget.

Användning

Torget är idag i en något udda situation, då det centrala partiet är dominerat av en byggnad som ej är i bruk men kanterna är omgärdade av byggnader som inhyser en mängd olika funktioner och som surrar med liv. För att vidare understryka denna juxtaposition så sitter torget i ett stadslandskap som domineras av byggnader som ligger kant i kant med trottoaren, vilket lämnar torget som en typ av urban glänta. Denna kvaliteten i kombination med närheten till ett rikt funktionslandskap gör att man med viss regelbundenhet ser folk som stannar till och tar en paus på torget. Det kan röra sig om personer som sitter i torgets eller kyrkans trappsteg och väntar på bussen eller andra som slår sig ner på ett av torgets bänkar, med kyrkan i ryggen och solsken i ansiktet. Vissa genar över torget och ånjuter en temporär paus från de omgivna gatornas åtstramande tempo. Det är enkelt att se att torget bidrar till stadslandskapet, men det är också tydligt att det finns mycket potential här som inte utnyttjas då den centrala pjäsen i form av Caroli Kyrka saknas.

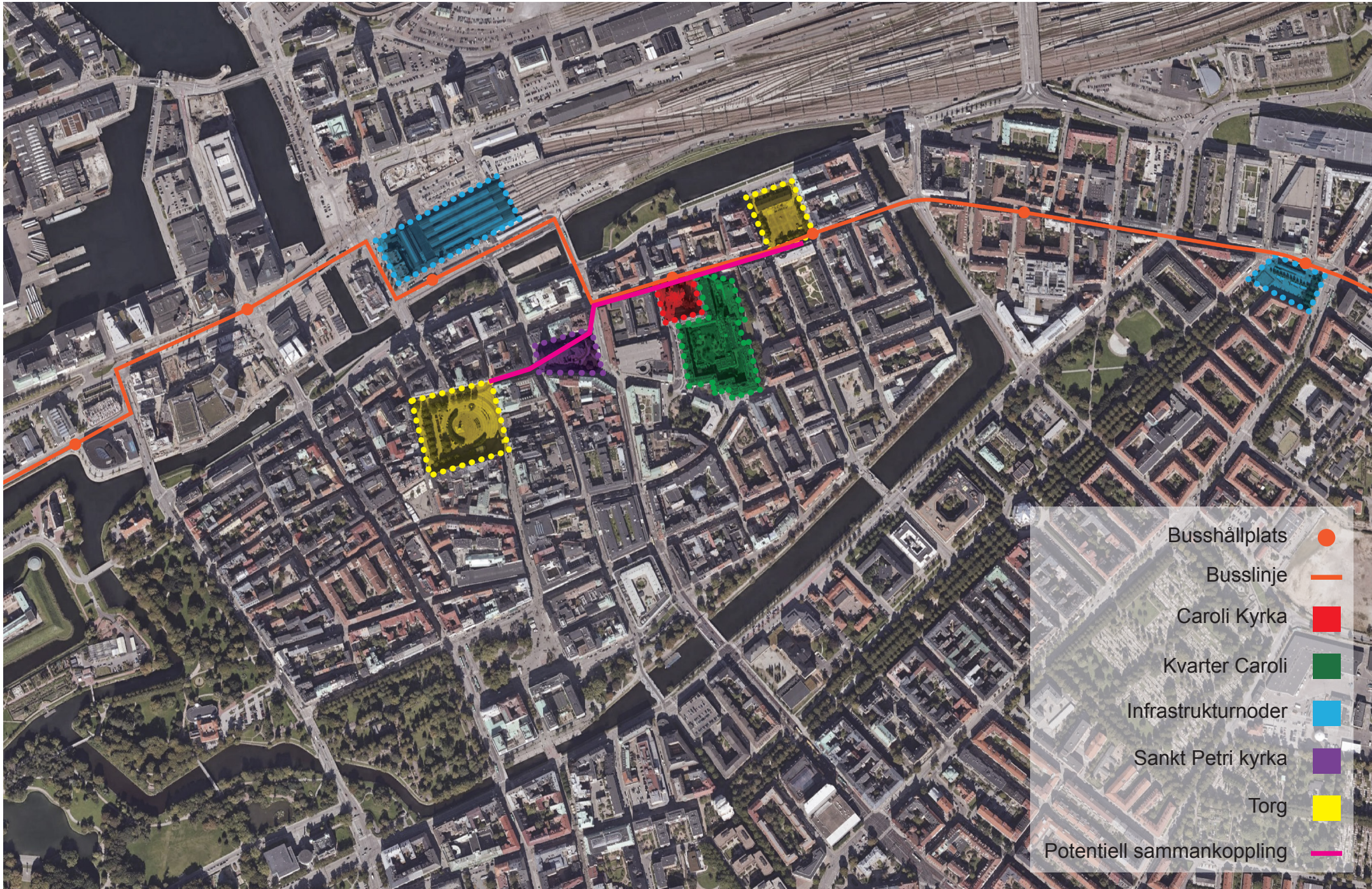

Urban Kontext

I den bredare urbana kontexten är Caroli kyrka extremt väl positionerad, i ett par olika kategorier. Till att börja med så ligger kyrkan vid en fartled som kopplar samman Malmö Centralstation och Värmhem, två av de större infrastrukturnoderna i Malmö, med en busshållplats på torgets norra sida som passerar bägge punkterna. Tittar vi på det omgivande stadslandskapets komposition så ser vi att Caroli Kyrka skiljer sig, då den överväldigande majoriteten av övriga kvarter är byggda på traditionellt sätt, med byggnader som vänder sig ut mot gatorna och med öppna innergårdar. För Caroli Kyrka däremot är detta förhållandet inverterat, med ett bebyggt centralt parti och öppna kanter. Det finns tre andra närliggande platser som bryter mot distriktets dogma, nämligen Drottningtorget, Sankt Petri kyrka och Stortorget. Och tittar vi på kartan så ser vi att dessa fyra platser bildar en diagonal genom stadslandskapet, ett pärlhalsband av noder. Drottningtorget och Stortorget har en snarlik roll och utformning, även om skalan skiljer, där huvudgreppet är ett stort flexibelt publikt utomhusrum med en öppen kärna. När det gäller materialitet så är de också snarlika då båda är dominerade av hårdlagda ytor med strategiska gröna tillägg, vilket även är en karaktär som torget kring Caroli kyrka besitter. Sankt Petri skiljer sig i detta avseendet med sin mer organiska utformning och större andel grönytor.

Analyserar vi dessa platserna som en genomgående enhet så ser vi att en bredd av möjligheter uppenbarar sig, på grund av variationen de olika platserna besitter. Något som dock saknas är ett profant publikt inomhusrum som kan tas i användning på ett demokratiskt sätt. Ett argument finns att shoppingcentret Kvarter Caroli agerar som ett publikt rum, problematiken här är dock att Kvarter Caroli i princip per automatik baserat på dess utformning och funktion kommer vara uteslutande då den ekonomiska aspekten alltid kommer hamna överst ifall en konflikt uppstår. Denna roll i form av ett flexibelt och publikt inomhusrum som kan agera mötesplats och vara till förfogande åt drivna individer eller

grupperingar är något Caroli Kyrka kan uppfylla. Utöver detta kommer då denna noden i vårt fyrfaldiga pärlhalsband aktiveras, och kan hjälpa till att koppla samman Drottningtorget med Sankt Petri och Stortorget.

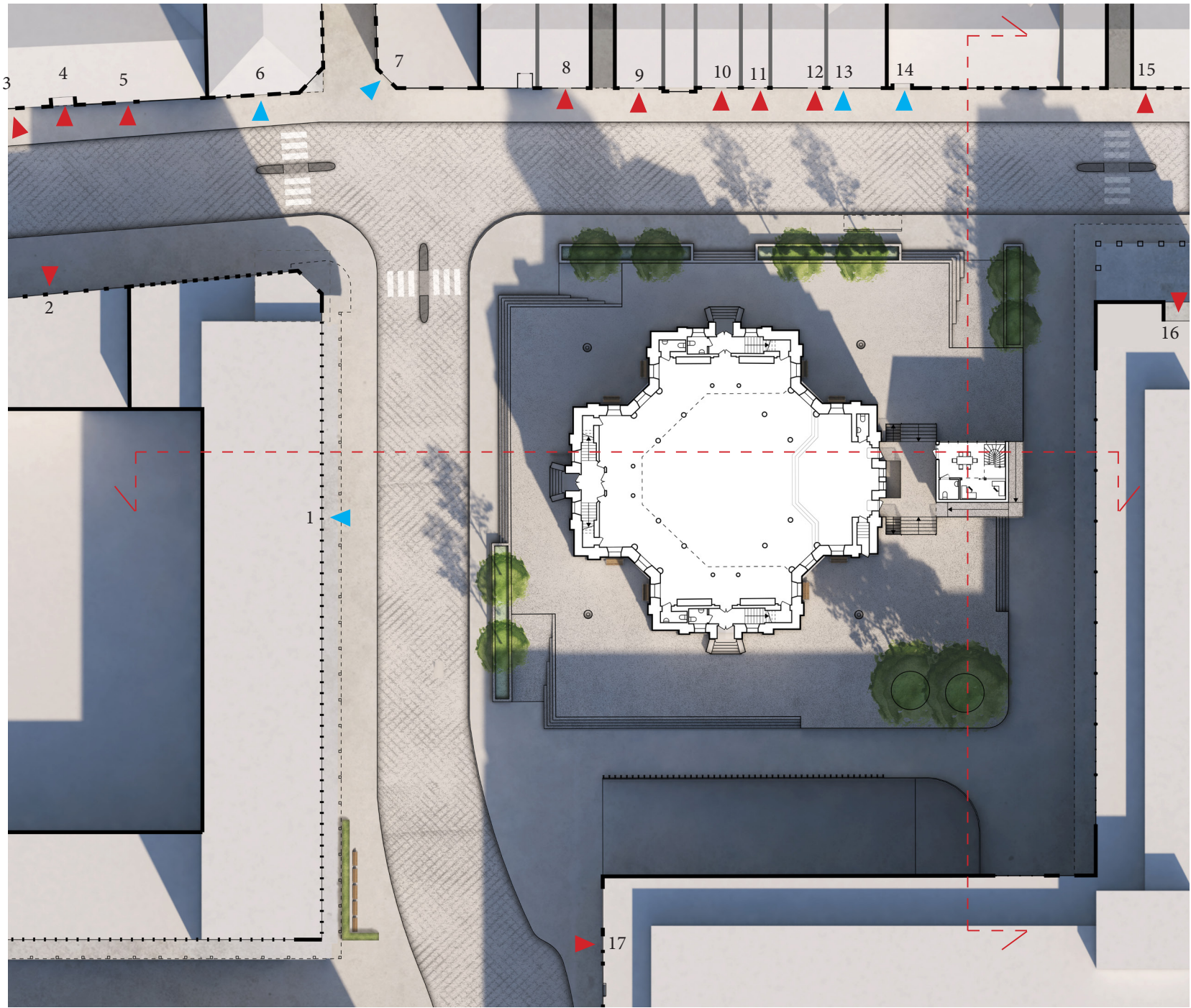
FÖRSLAG

Likt de andra kapitlen kan vi gruppera in de olika delmomenten i detta kapitel i tre delar: Torg, Tilläggsbyggnad, och Caroli Kyrkobyggnad. Alla tre av dessa bitar strävar dock mot samma mål, att göra Caroli Kyrka till en fungerande byggnad som tar en aktiv roll i stadslandskapet genom en fokus på flexibel användning. För att uppnå detta har en del interiöra ändringar gjorts för att öppna upp kyrkorummet och ge de potentiella användarna lite lekrum att spela med. Utöver detta har verktyg installerats för att bredda de potentiella funktionsområdena, verktyg som till exempel gömda köksytor och arbetsplatser i kyrkorummet och rumsbildande element i förvaring i källaren.

Tilläggsbyggnaden är en mindre installation i trä, med en relativt enkel form som inhyser ett mindre kontor anpassat till två personer ifall detta skulle behövas i anslutning till Carolis nya karaktär. Utöver detta finns ett mindre konferensrum utifall ett mindre privat rum skulle behövas vid till exempel förberedelse inför något event i kyrkobyggnaden.

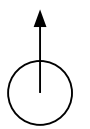
Även torget har haft vissa förändringar. Den upphöjda delen av torget har expanderats något österut, mot Kvarter Caroli, delvis för att ge utrymme för tilläggsbyggnaden men också för att rampen som låg i den östra kanten av torget flyttas norr så den ligger intill den tätt trafikerade vägen istället för att vara placerad på andra sidan torget. På så vis skapas en starkare koppling mellan trottoaren och torgplanet som kyrkobyggnaden ligger på, och på så vis även med kyrkobyggnaden själv, utan att luckra upp den topografiska skillnad som bidrar till den känslomässiga vandringen som beskrevs i det förra kapitlets analys.

Med dessa ingrepp är förhoppningen att Caroli Kyrka återigen kan bli en aktiv del i Malmö. Inte som en religiös byggnad, men som en historisk och kulturell byggnad som breddar för möjligheter till individuellt kreativt yttrande och som erbjuder en mer varm och personlig relation än denna typen av kulturhistorisk byggnad vanligtvis har möjlighet att göra.

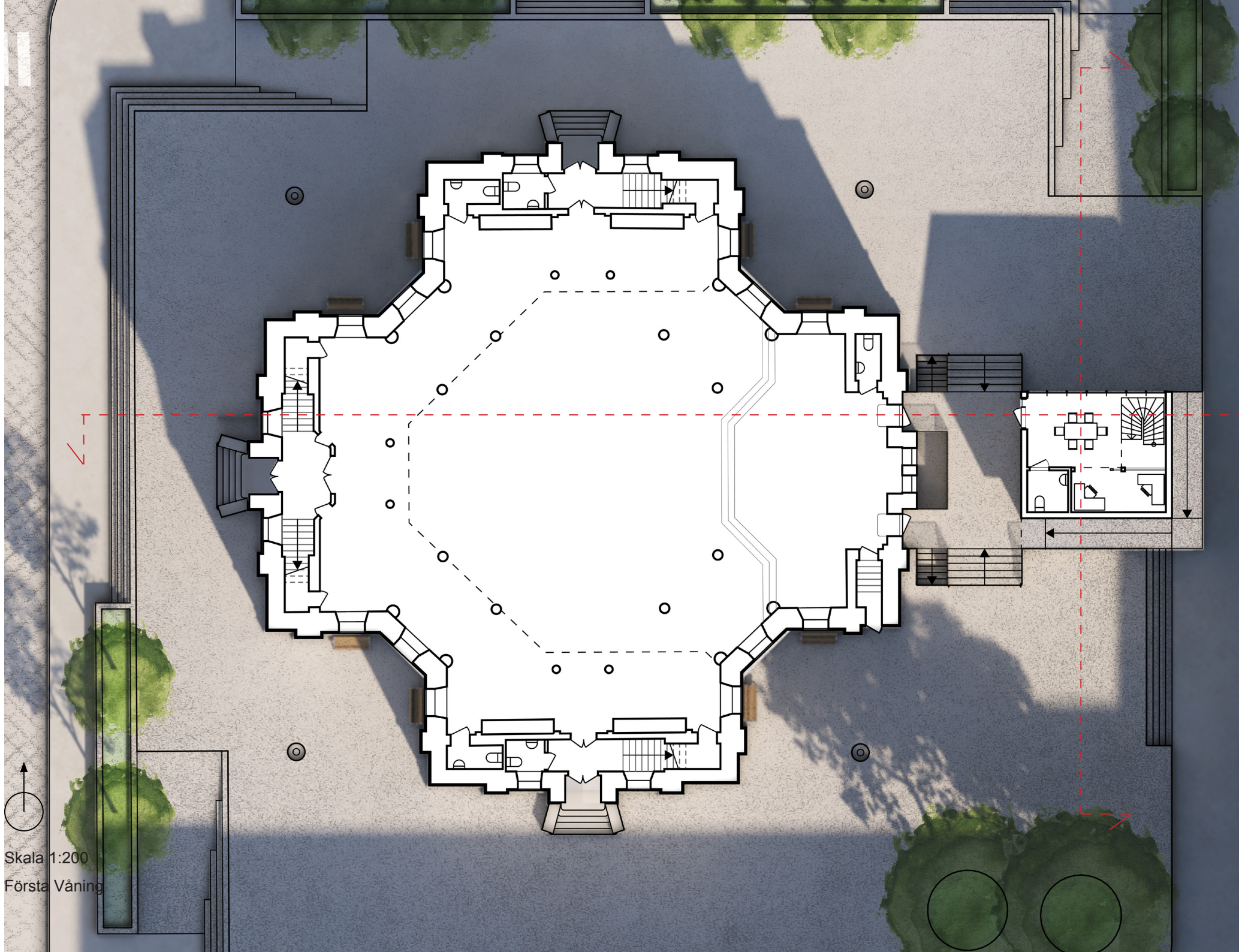
1. Skatteverket
2. 4sound
3. Unoform
4. Puls
5. Direkten
6. AB Syna
7. Skånska Dagbladet
8. Handskcentralen
9. Beauty Lounge
10. Barber and Coffe
11. Art & Beauty
12. Moneygate
13. Centralpartiets Riksorganisation
14. Konstfrämjande Skåne
15. Sankt Gertruds
16. Kvarter Caroli
17. Hi-Fi Klubben

- ▶ Publik funktion, butik eller dylikt.
- ▶ Semi-publik funktion, såsom kontor

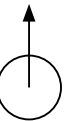
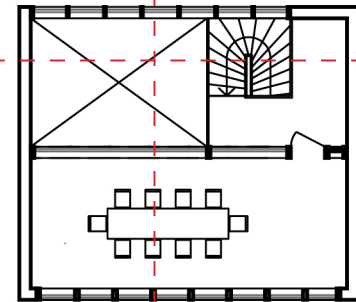
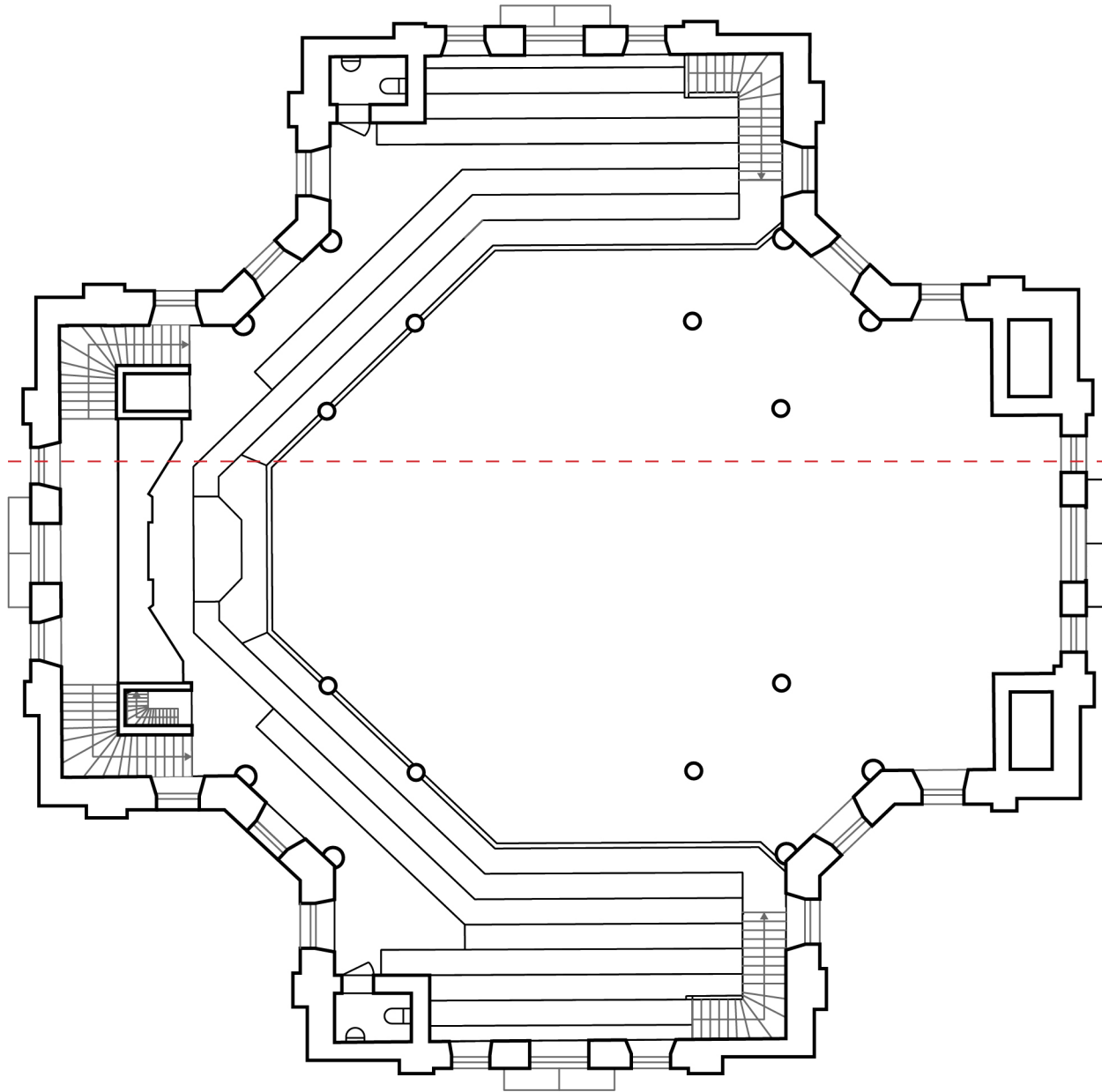
Skala 1:500
Situationsplan

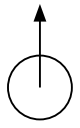
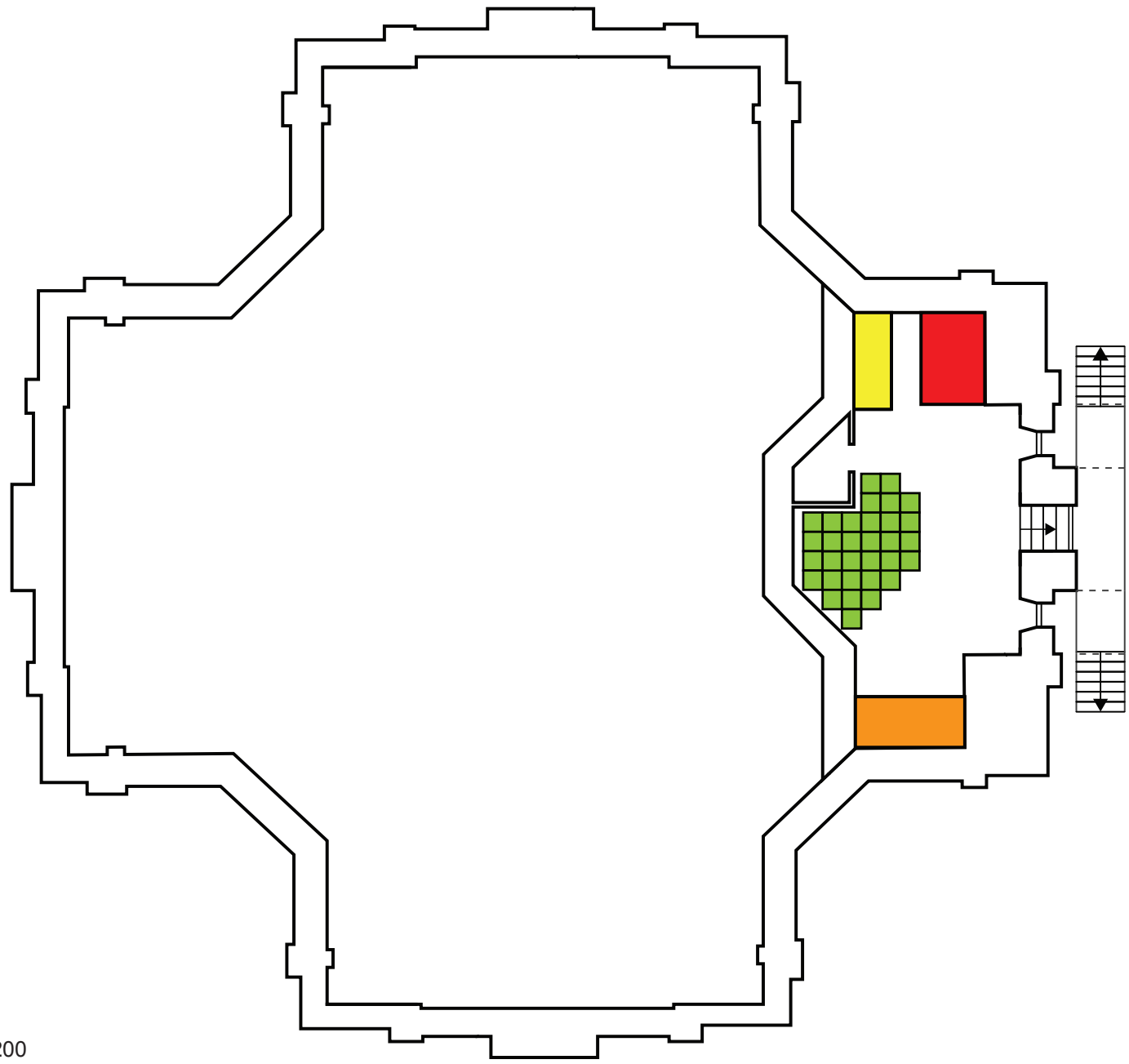
Skala 1:200
Första Våning

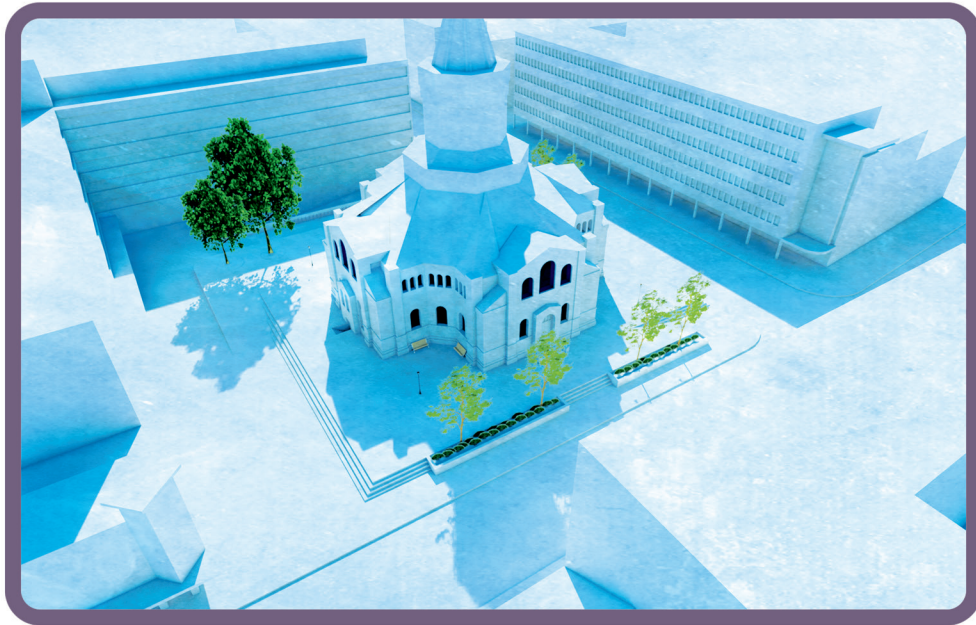
Skala 1:200
Andra Våning

- Stolar: 450
- Flyttbara Väggelement: 30
- Modulära Boxar: 192
- Bord med uppvikbara ben: 68

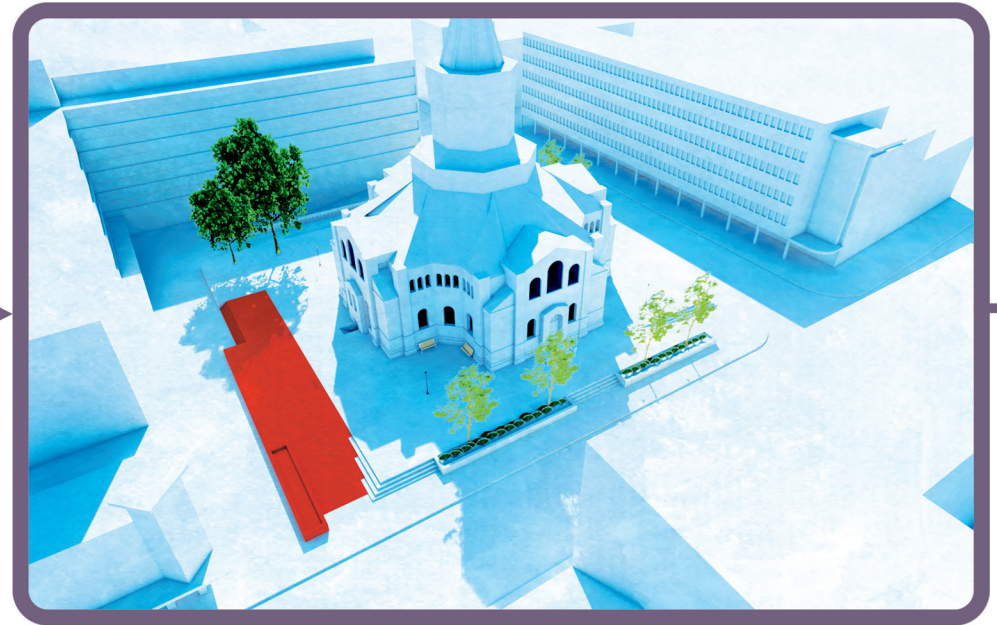

Skala 1:200

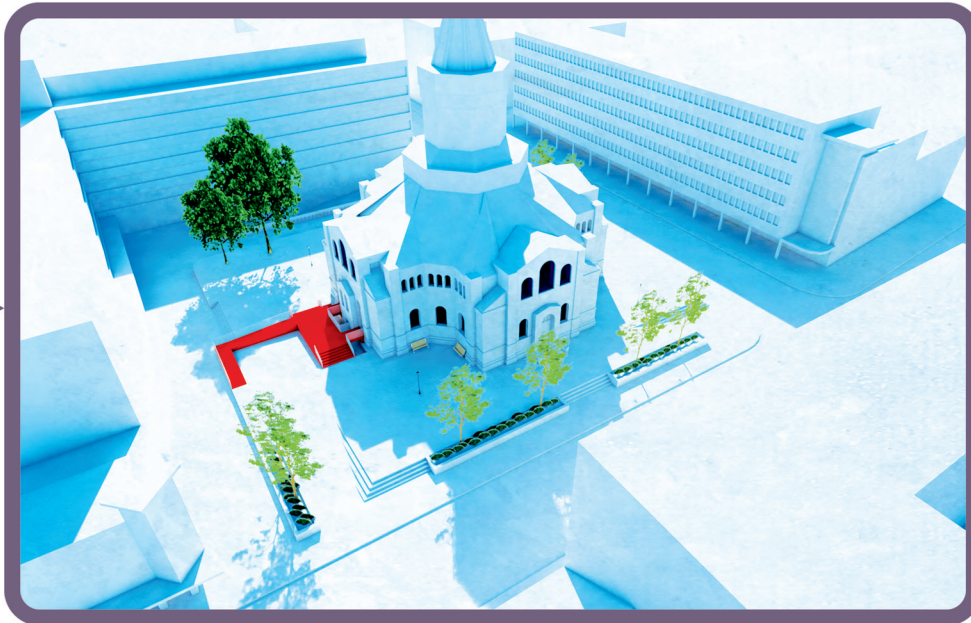
Källarplan

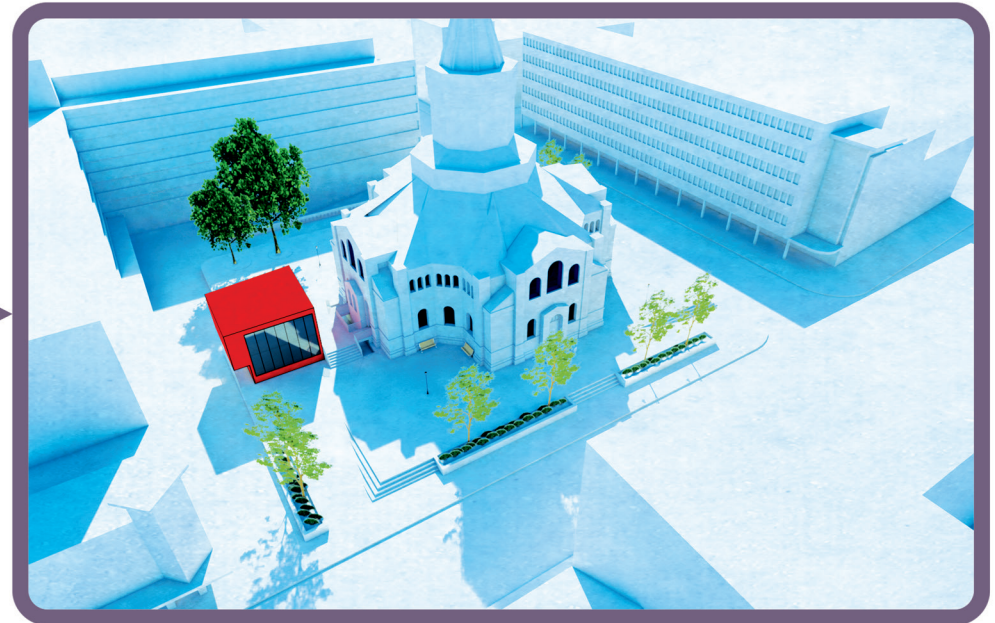
Caroli Kyrka och torg i dagsläget

Expansion av torget, med en ny ramp som kopplar samman med den extremt aktiva öst-västliga vägen på torgets norrsida.

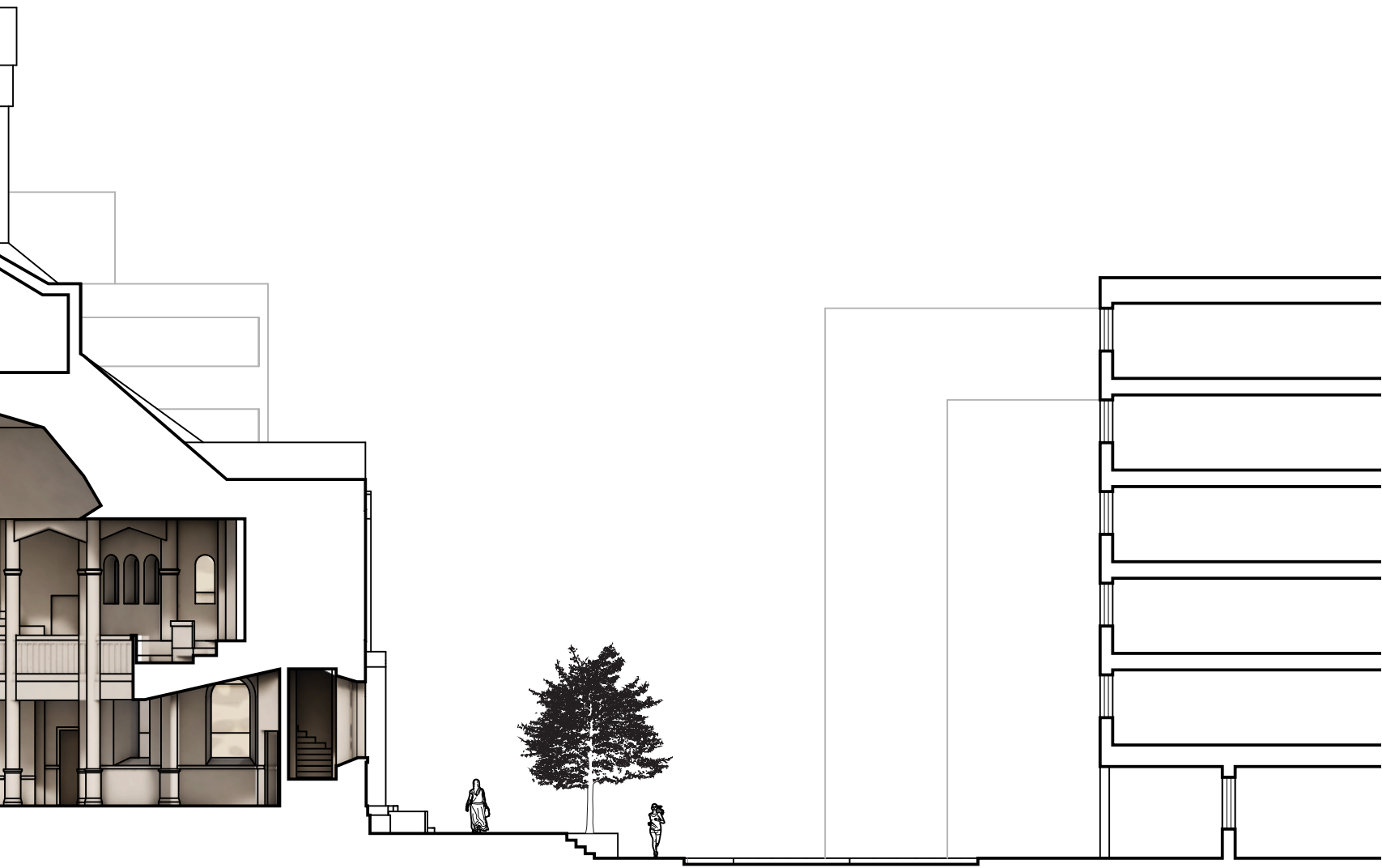

Basstruktur som kopplar samman med Carolis interiöra golvhöjd. Utformad på ett sätt som är ämnat att lösa tillgängligheten på ett mer konkret sätt än i dagsläget där den enda rampen som finns att tillgå är en temporär träramp vid byggnadens södra sida.

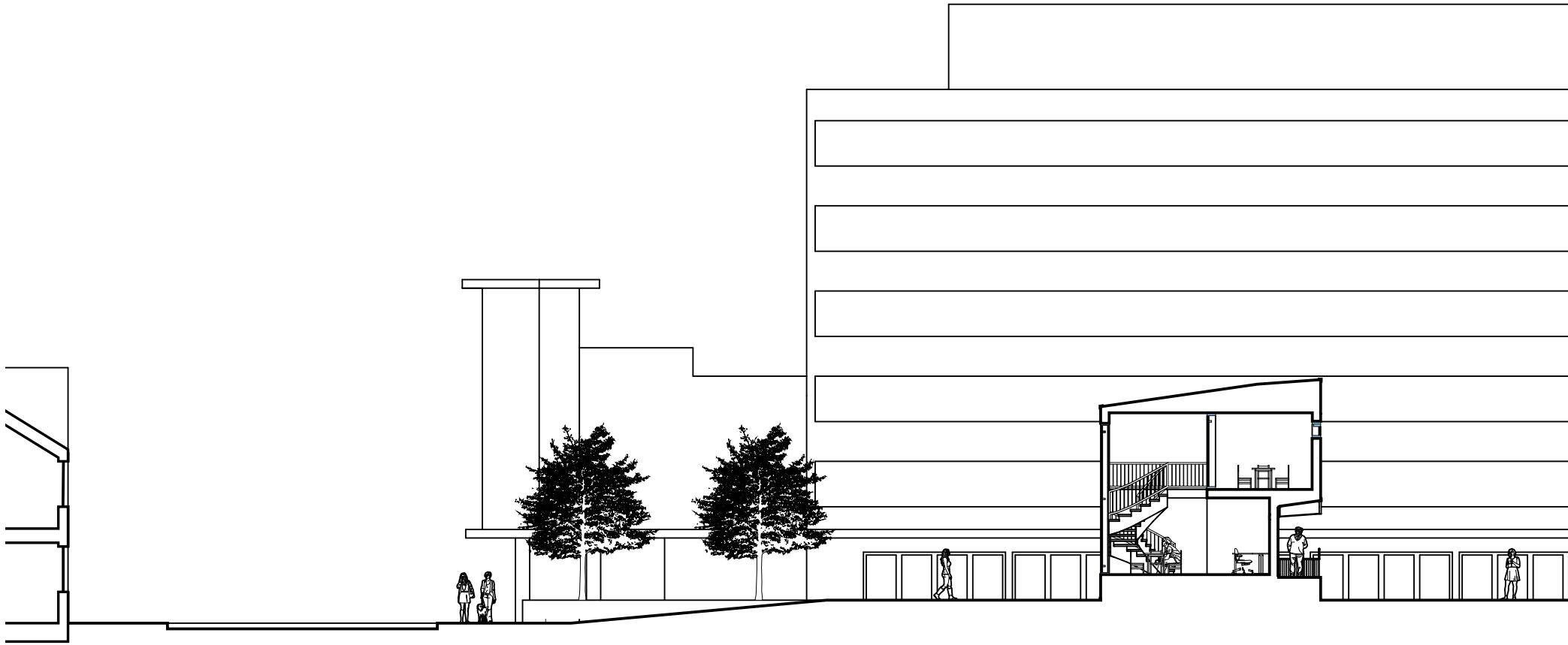

Tilläggsbyggnad sätts på plats, med entre i samma nivå som Carolis interiöra golvhöjd. I tilläggsbyggnaden finns ett mindre kontor för två personer samt ett konferansrum ifall de som ska använda kyrkan behöver ett utrymme att förbereda i.

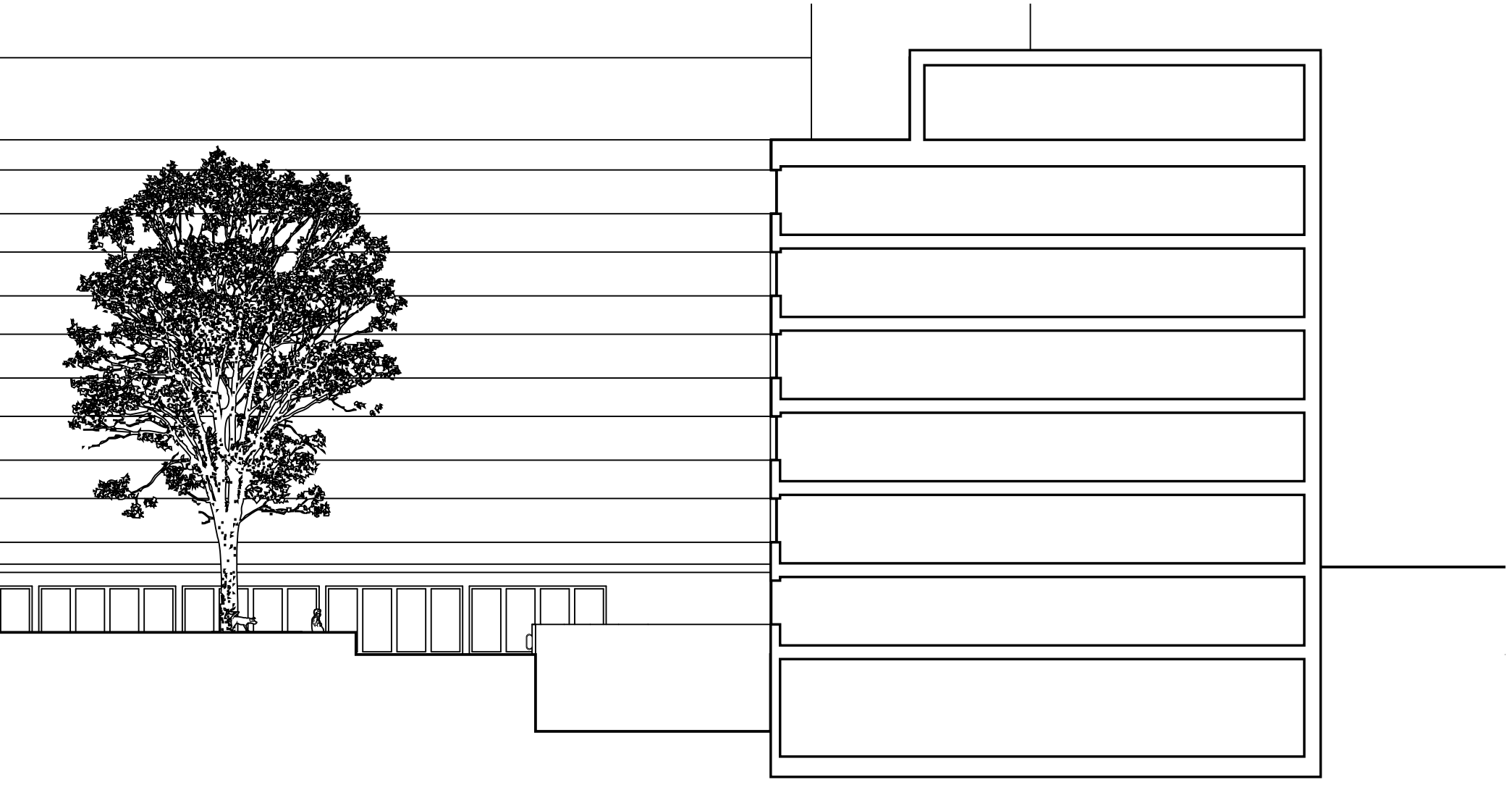

Skala 1:200

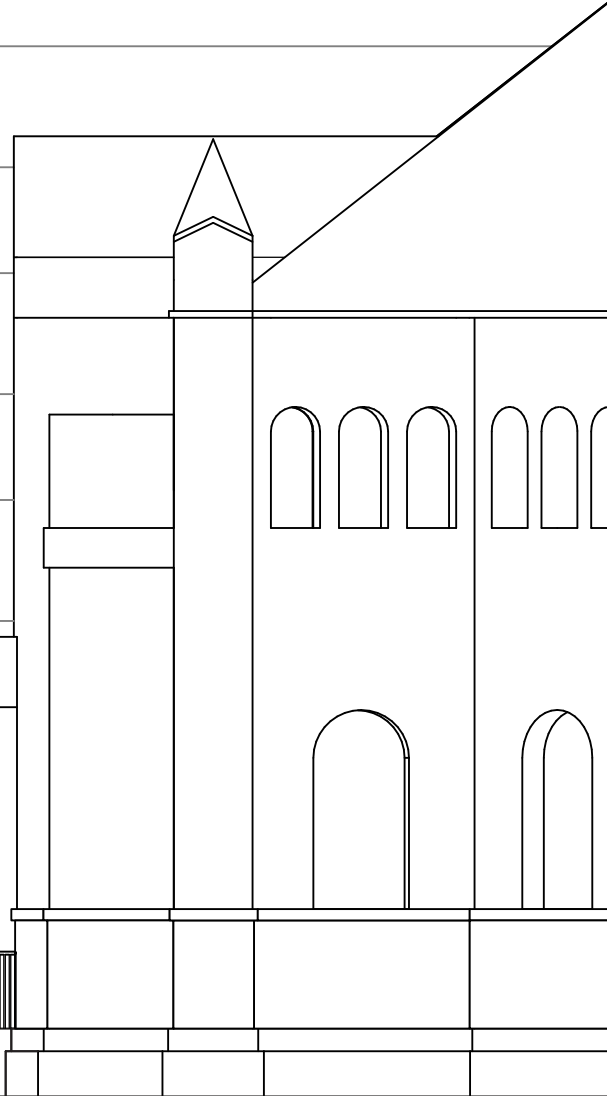

Tvärsektion

Skala 1:200

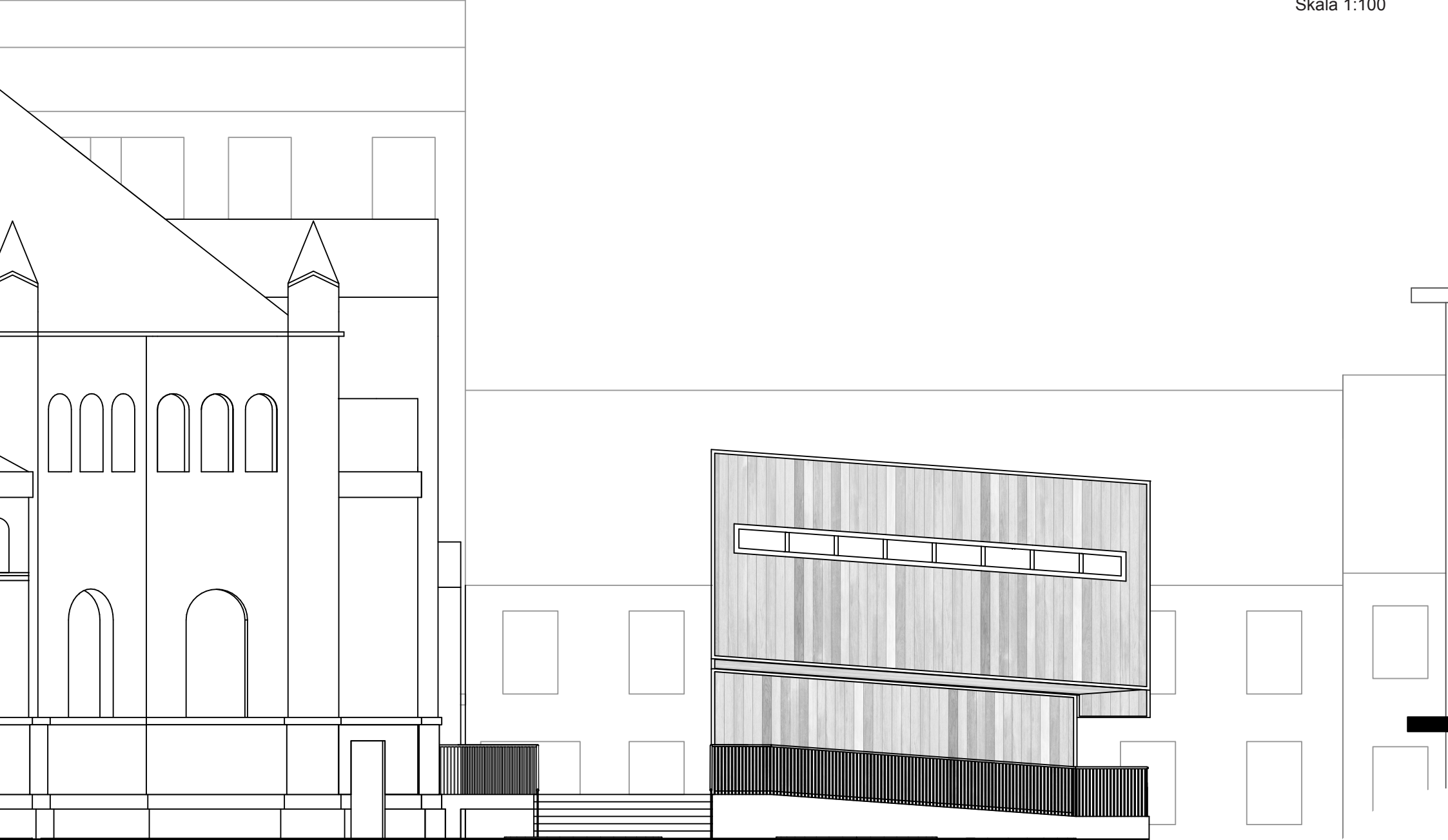

Fasad: Norr

Skala 1:100

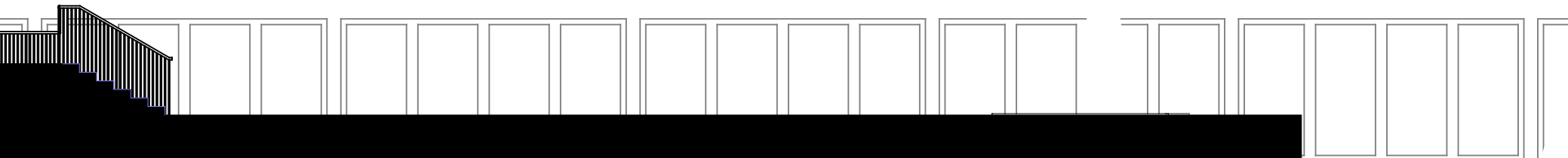

Fasad: Väst

Skala 1:100

Fasad: Öst

Skala 1:100

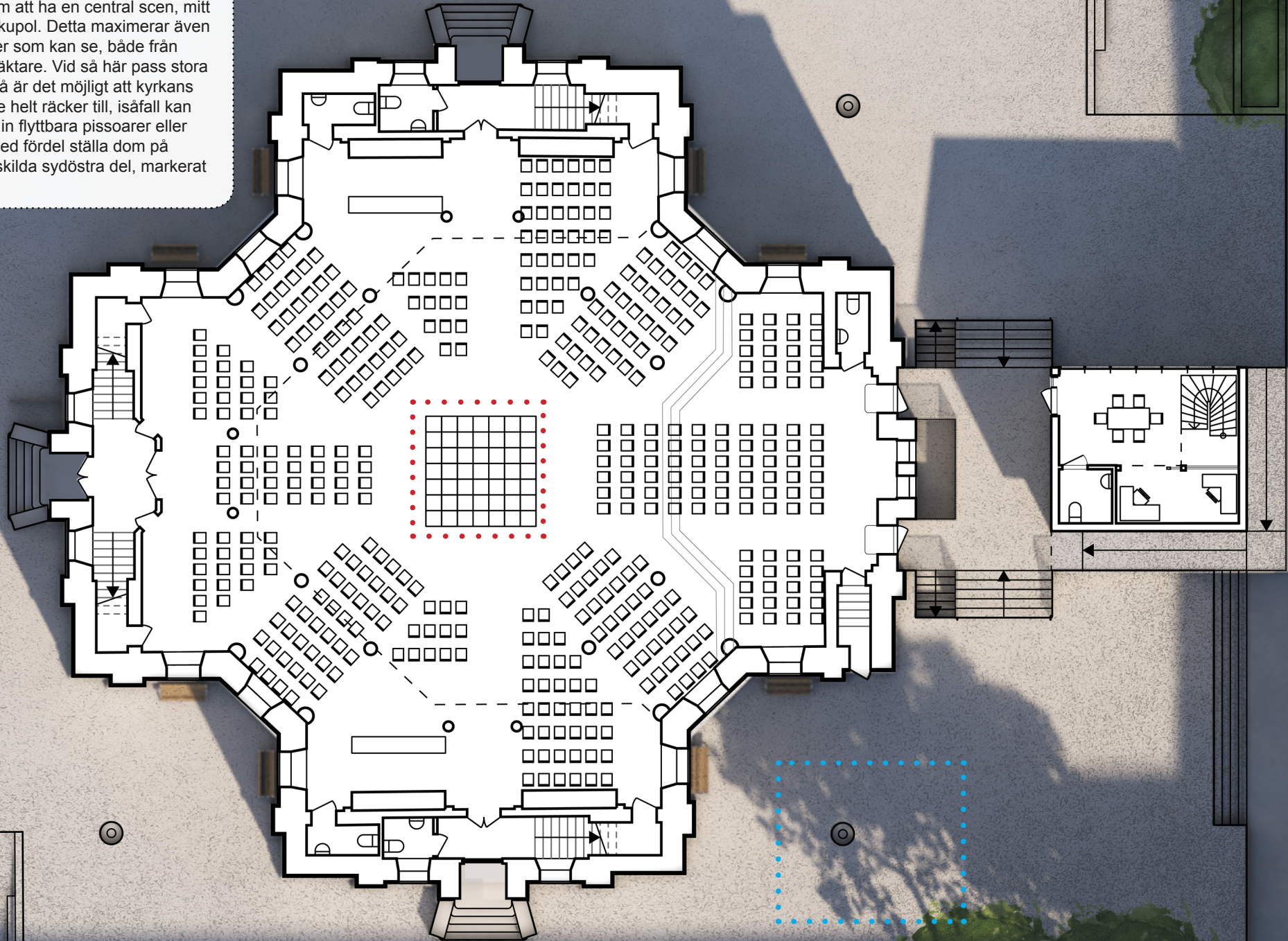
Caroli Kyrka i dagsläget. Den senaste omfattande målningen av byggnadens interiörer skedde mellan 1985-1986, och är i huvudsak det vi ser idag.

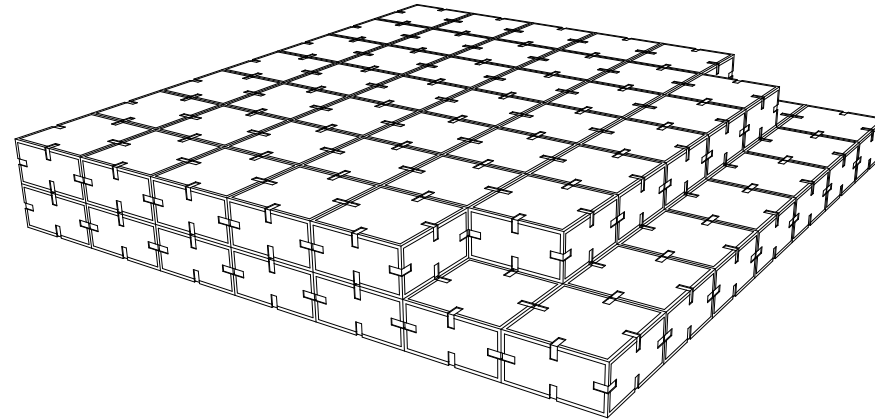
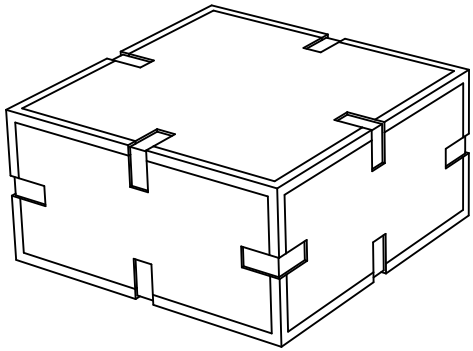
Förslag på nytt färgschema.
Tanken bakom är att reducera en del av det visuella virrvarret på väggarna och istället lägga fokusen på de formgivande elementen i byggnaden. Kontrasten i taket har förhöjts och andra trädetaljer har blivit målade på ett liknande sätt. Gulddekoren har behållits och fungerar som en fin accent. Även bandet med stjärnor som löper längsmed många av väggarna på andra våningsplanet har bevarats då detta partiet är betydligt äldre än resterande målade partier, då stjärnbandet funnits där sedan 1892. De gröna och beige partierna i väggarna som vitmålas är från restaureringen 1985-1986

Exempel: Konsert

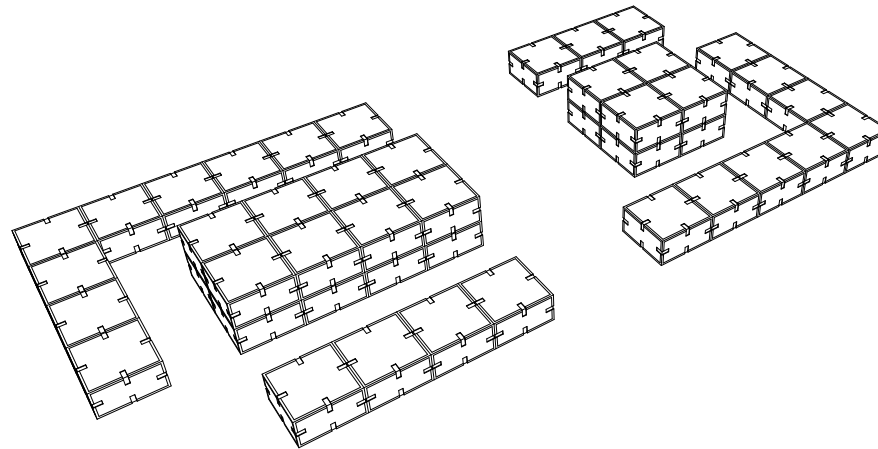
Att kyrkobyggnader fungerar som spektakulära konserthallar är ingen hemlighet. Vi kan utnyttja denna aspekten maximalt genom att ha en central scen, mitt under kyrkans kupol. Detta maximerar även antalet personer som kan se, både från markplan och läktare. Vid så här pass stora folksamlingar så är det möjligt att kyrkans sju toaletter inte helt räcker till, isåfall kan man alltid hyra in flyttbara pissoarer eller liknande och med fördel ställa dom på torgets mer avskilda sydöstra del, markerat i blått.

Exempel på hur en scen kan konstrueras till konsert, spelning, teater och så vidare.

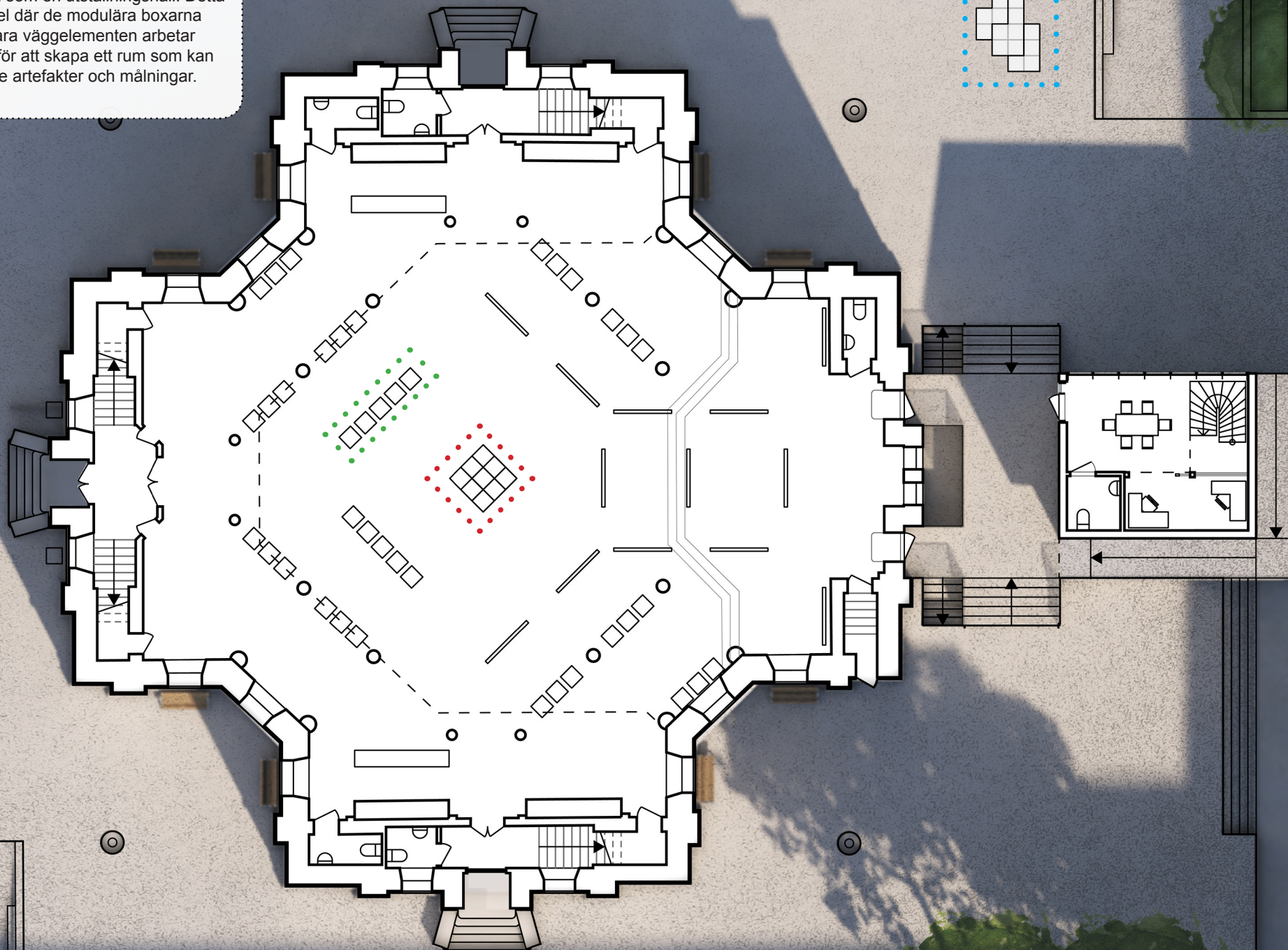
Flexibel användning kräver flexibla lösningar, och som hjälp till detta kommer dessa boxar finnas till förfogande. De är 600x600x300 millimeter i mått och har möjlighet att kopplas ihop och dessa kan sedan användas för att skapa podium, scener, sittplatser med mera. Tanken är både att förenkla för framtida brukare utan att överbelasta kyrkan med specialiserad möblering och samtidigt uppmuntra användarna att experimentera och leka med deras fysiska miljö, att bli en aktiv del av den istället för en passiv åskådare.

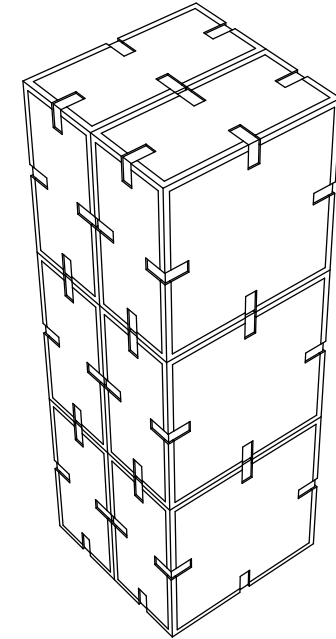
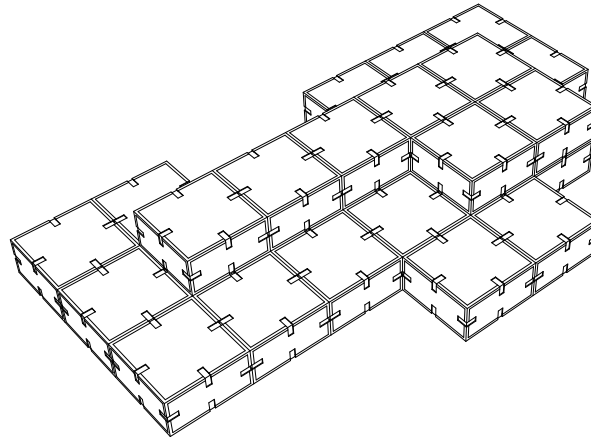
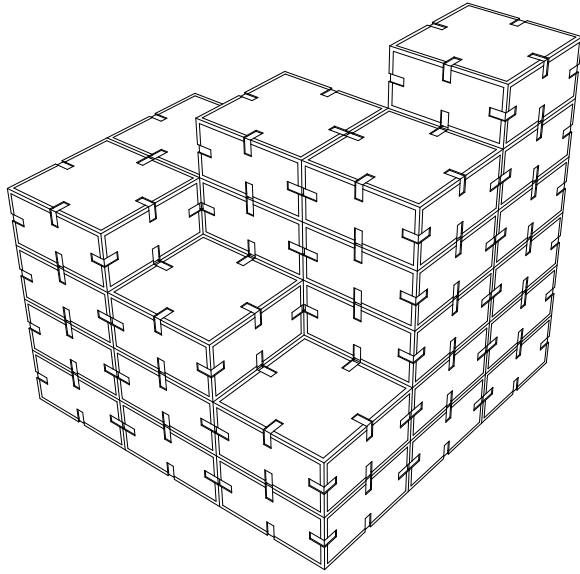

Exempel på sittplatser med avställningsytor som kan konstrueras efter behov.

Exempel: Utställningshall

Genom att använda de flexibla rumsskapande elementen kan byggnaden även fungera som en utställningshall. Detta är ett exempel där de modulära boxarna och de flyttbara väggelementen arbetar tillsammans för att skapa ett rum som kan visa upp både artefakter och målningar.

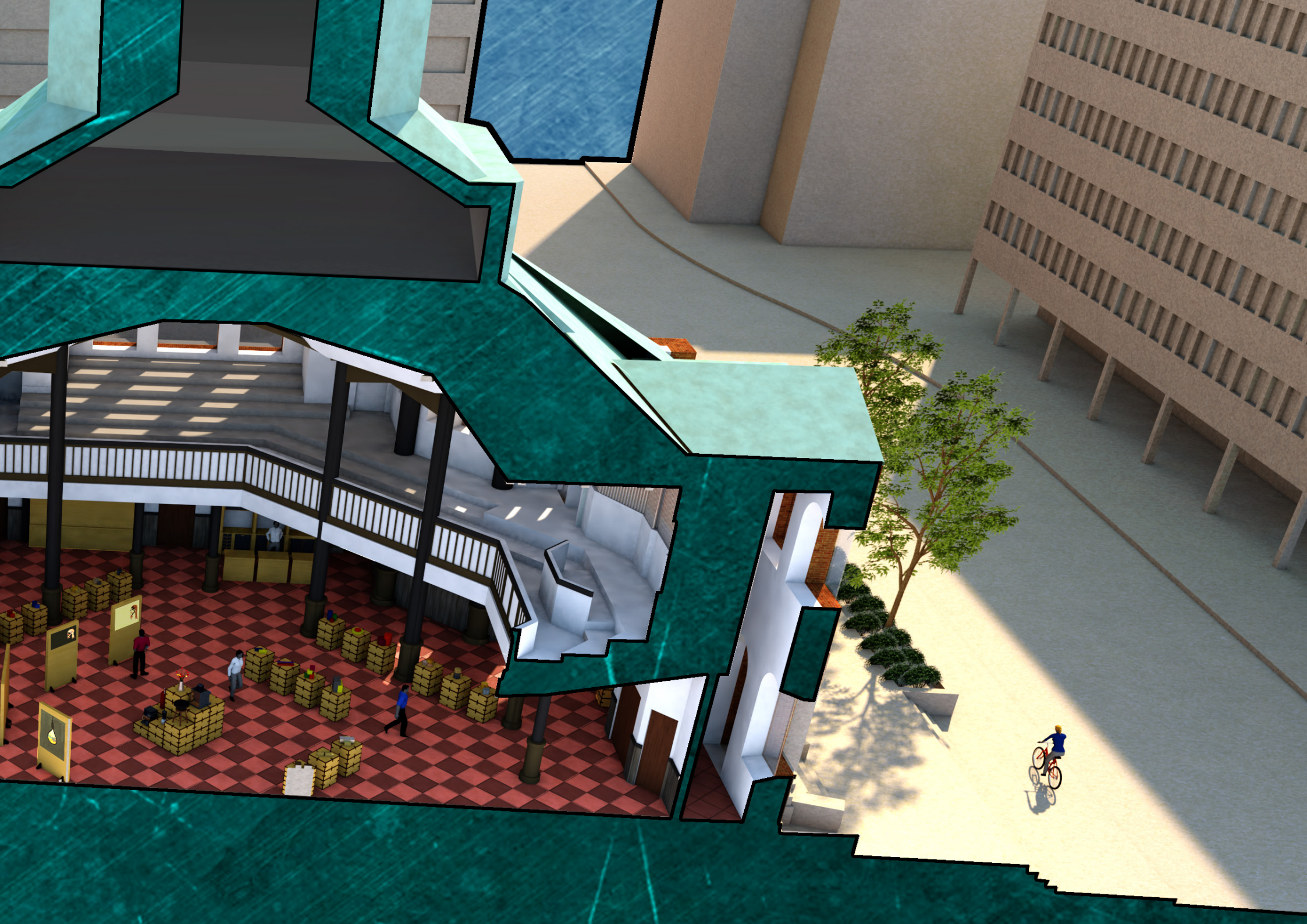
Exempel på ett podium med diverse olika nivåer, lämpligt för till exempel en konstutställning där man vill visa upp ett antal olika objekt med koppling till varandra.

Exempel på flexibelt sittarrangemang, istället för klassiska bänkar. Nackdelen med traditionella bänkar är att ofta om en bänk är tagen, men med extra utrymme, kommer folk undvika att sätta sig där. Det har visats att dessa typer av sittplatser inte ger samma respons, och blir oftare samtidigt ockuperade av människor från olika grupperingar.

Exempel på ett klassiskt podium för att visa upp ett enskilt objekt.

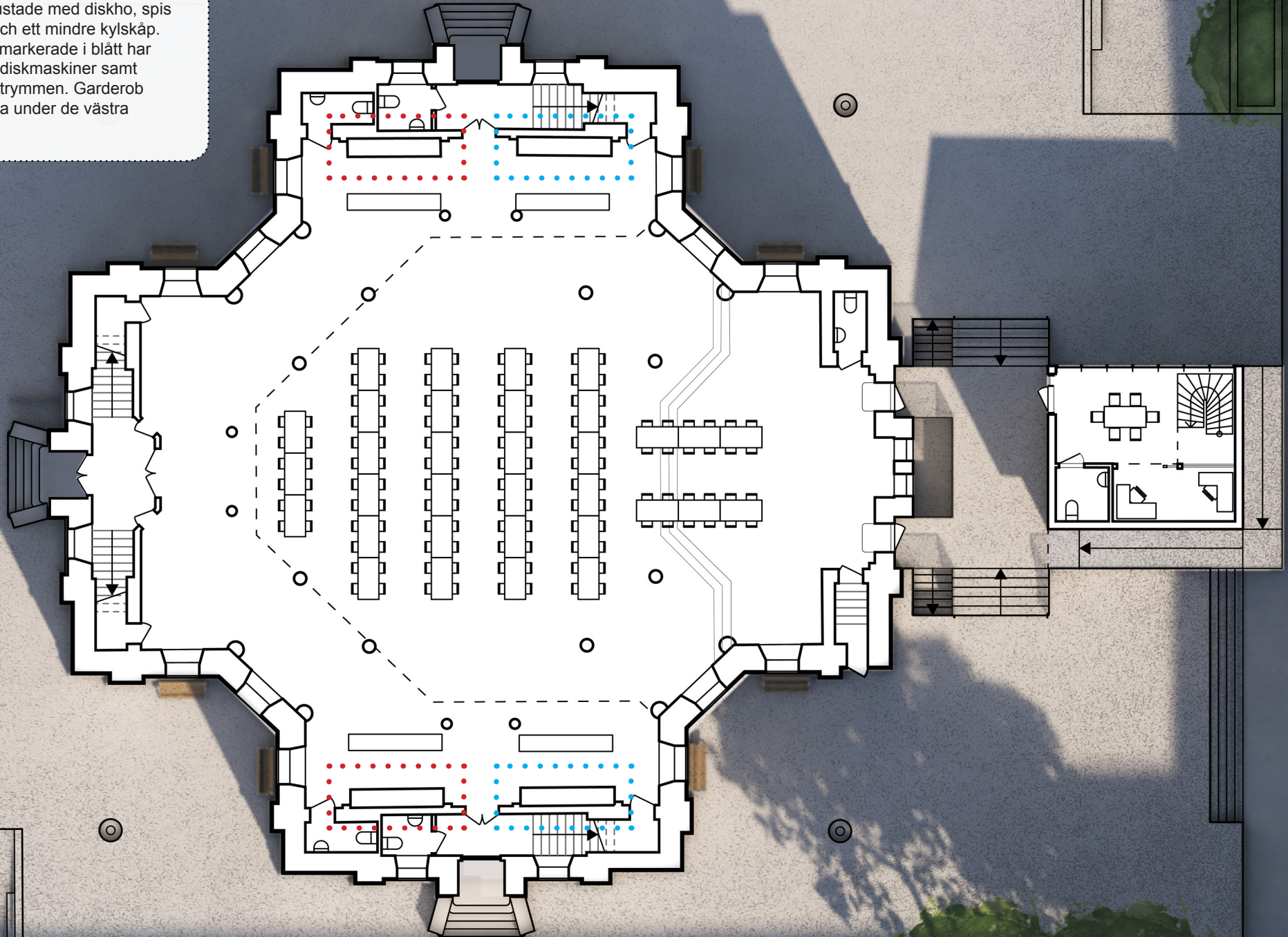

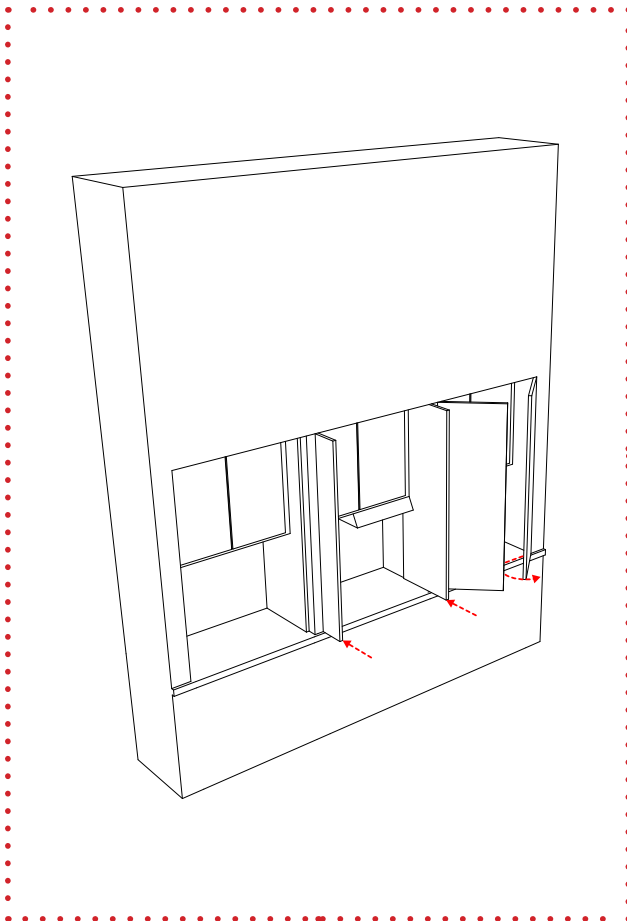

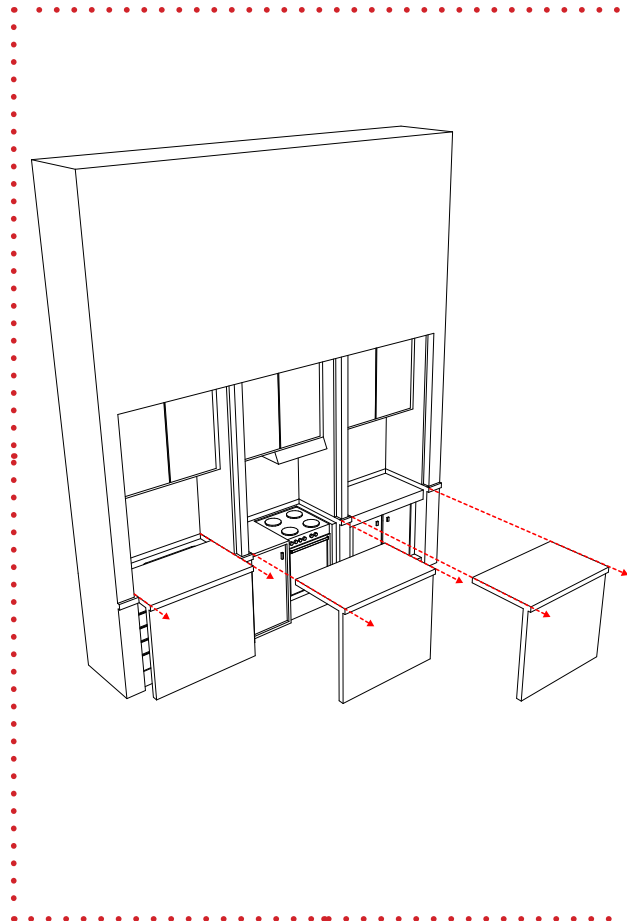
Exempel: Finmiddag

Ett exempel på hur de undangömda köksutrymmena kan användas vid en finmiddag. De som är markerade i rött är utrustade med diskho, spis samt ugn och ett mindre kylskåp. De som är markerade i blått har arbetsytor, diskmaskiner samt förvaringsutrymmen. Garderob i utrymmena under de västra trapporna.

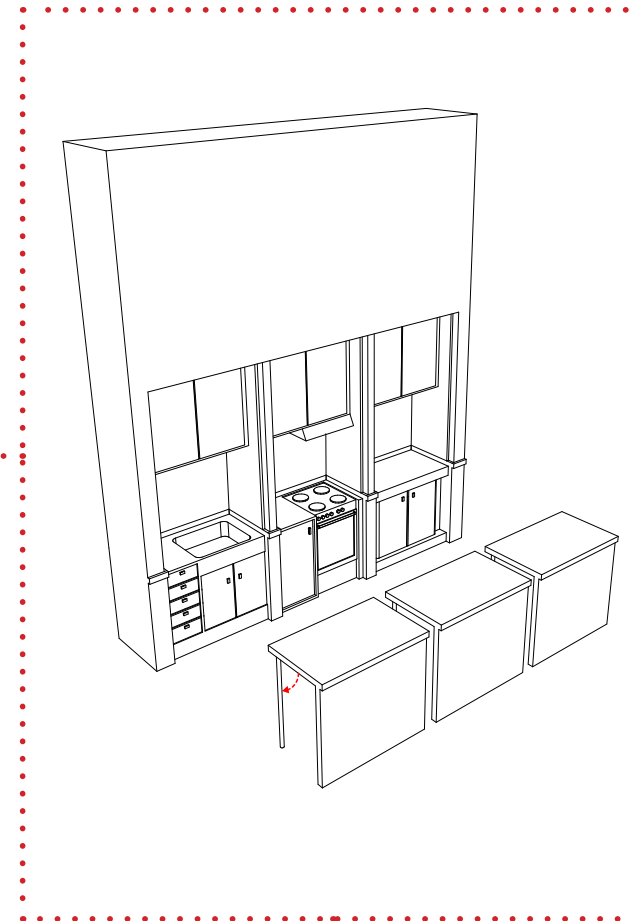

Förvaring och köksutrymmen gömda bakom paneler i trä, så det finns möjlighet att skymma de funktionerna när de ej är i bruk och på så sätt bevara rummets symmetri. Materialet består av oljat, men ej målat, trä som ligger vertikalt. Detta kändes lämpligt då kyrkans interiörer består till stor del av målat trä, och genom att införa ett tråelement med en annan ytbehandling så skapas en visuell kontrast men en i övrigt sensorisk koppling.

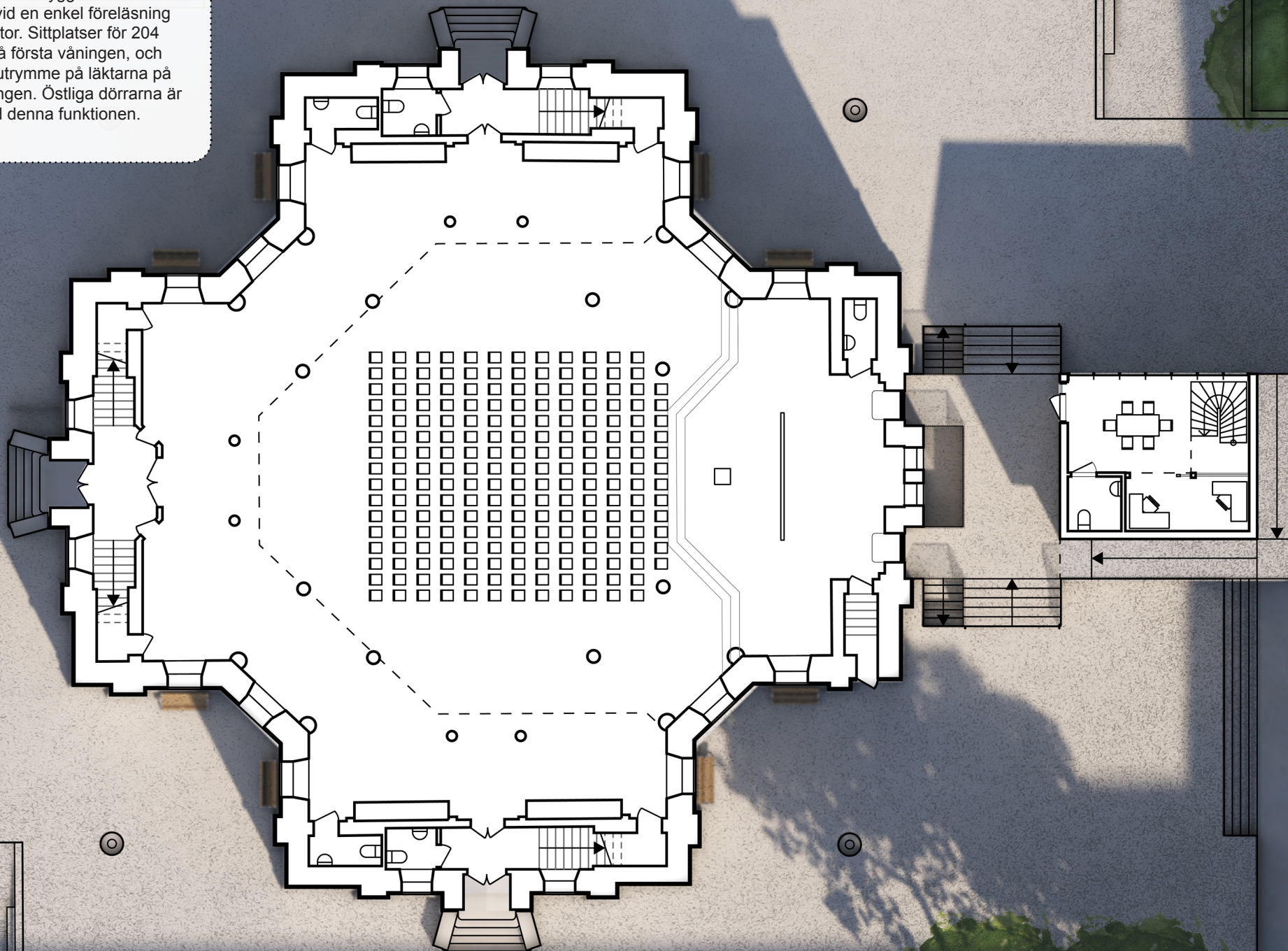
För att komma åt köksenheterna eller de lägre förvaringsutrymmena så dras de täckande bänkarna ut. Dessa fungerar även som serveringsdisk vid tillställningar, och kan ställas upp med ben som viks ut vid behov.

Diskho, spis, och kylskåp finns till förfogande i skåpen belägna till väster. De kopplas in till de bakomliggande våtutrymmena. I skåpen belägna till öster finns istället för köksutrymmen förvaring och arbetsbänkar till förfogande.

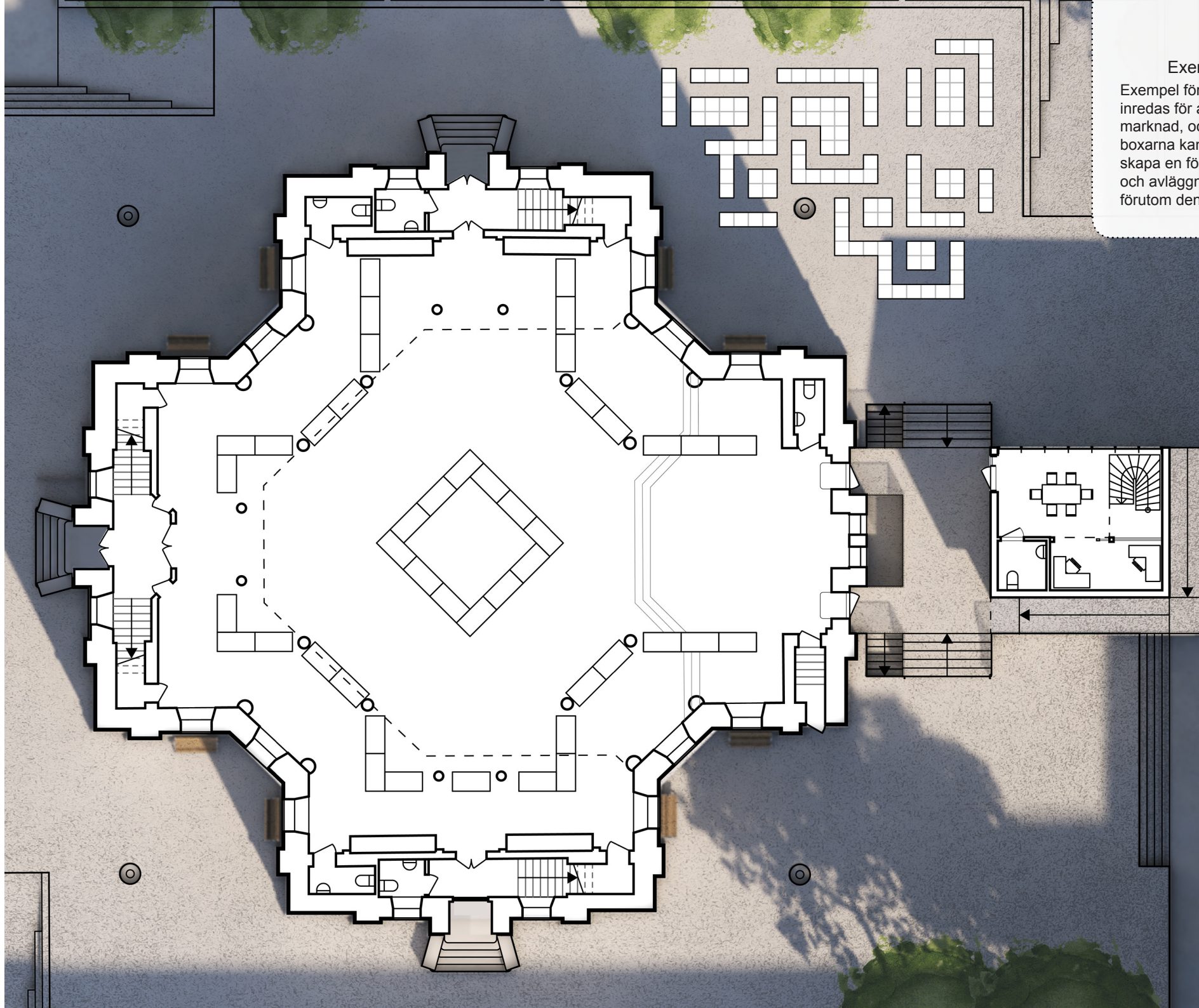
Exempel: Föreläsning

Exempel på hur byggnaden kan användas vid en enkel föreläsning med projektor. Sittplatser för 204 personer på första våningen, och ytterligare utrymme på läktarna på andra våningen. Östliga dörrarna är stängda vid denna funktionen.

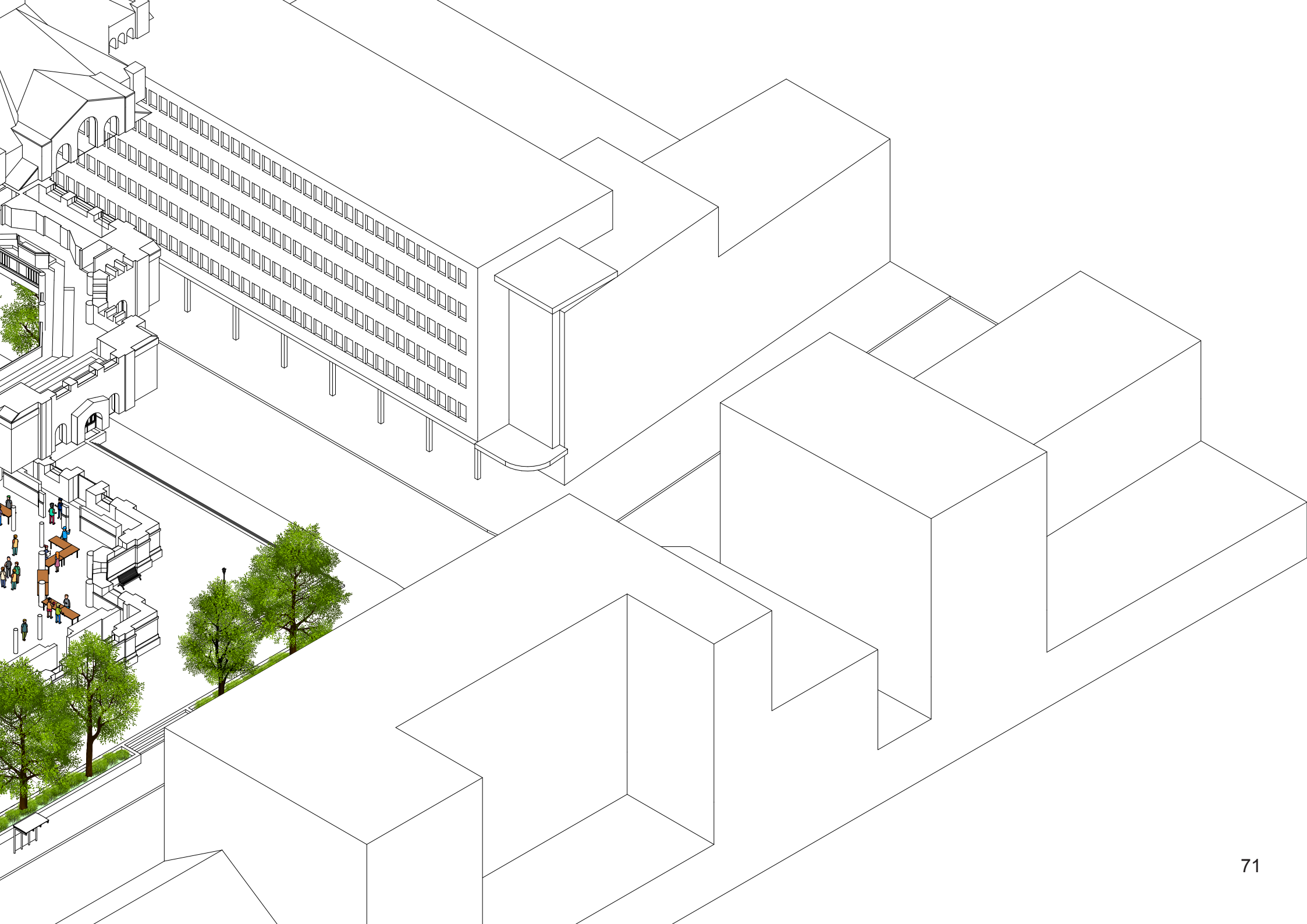

Exempel: Marknad

Exempel för hur byggnaden kan inredas för att ge utrymme för en marknad, och hur de modulära boxarna kan användas för att skapa en förplats med sittplatser och avläggningsytor. Alla dörrar förutom den södra hålls öppna.

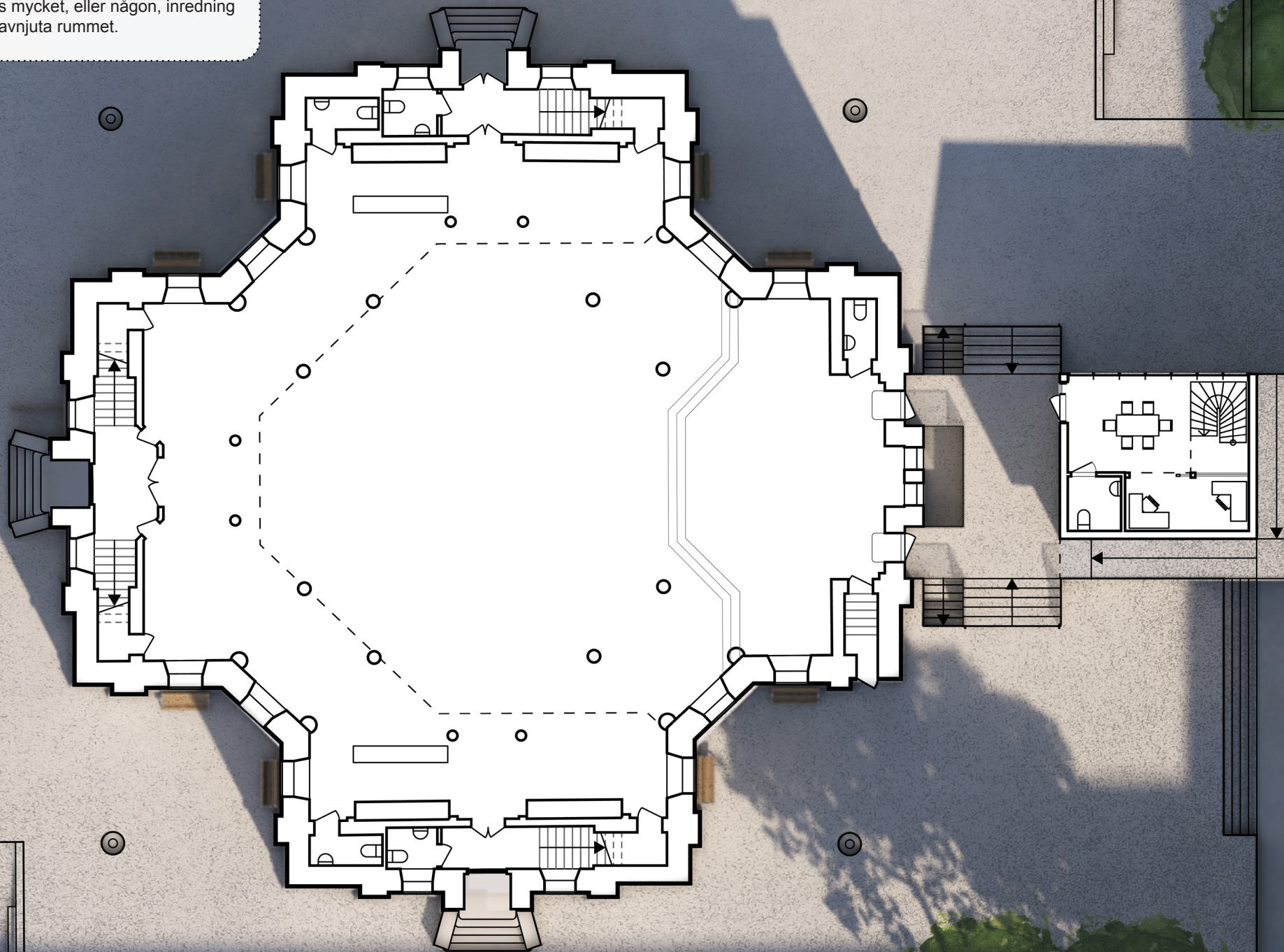

Exempel: Dans

Det finns många möjligheter hur man kan inreda kyrkorummet med hjälp av verktygen som tillhandahållits, men ibland kanske det inte behövs mycket, eller någon, inredning alls för att avnjuta rummet.

Post Mortem

Inom restaurering så är det en viss diskussion som dyker upp då och då, frågan om en byggnad är levande eller död. Det vill säga, ifall möjligheten finns att modifiera byggnaden eller om den är helt färdig. Problemet med denna diskussion är att det finns ett underförstått antagande, att förutsättningarna inte kommer att förändras med årens gång och att det vi tror vi vet idag kommer vara aktuellt och relevant i framtiden. Det är samma antagande som restaureringsarkitekter har gjort sedan branschen fått sin start, och de har under lika lång tid blivit motbevisade. Ibland måste en död byggnad väckas till liv åter igen.

I början av rapporten så nämndes tre faktorer som tillsammans skapar kärnan i projektet: hur restaurering, flexibel och temporär användning, och det urbana perspektivet överlappar och hur vi kan använda dessa aspekter för att skapa ett konkret designprojekt. Tanken var att utnyttja flexibel användning till att återuppliva en byggnad som stått mer eller mindre oanvänd sen slutet på 40-talet, och genom detta rehabilitera byggnaden till en mötesplats åter igen. Även om ett specifikt event som sker i byggnaden inte är en specifik person i smaken så försäkras en mångfald av möjligheter och event att alla kan hitta något de är iallafall måttligt intresserade av. För att uppnå detta behövdes några konkreta ändringar ske i byggnaden då den nuvarande planlösningen är extremt begränsad, till stor del på grund av att de fast inredda läktarraderna tar upp en stor del av golvytan. En tilläggsbyggnad som hyser kontor och konferensrum lades även till för att hjälpa till med det administrativa, och de möjliga funktionerna i byggnaden vidgades med hjälp av tillägg av mindre, och undangömda, köksenheter. En fokus har lagts på att inte gå in med ett slutgiltigt funktionsändamål, utan mer att försöka skapa ramarna för en dynamik som beskrevs av Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013, 217).

Tack vare detta kan Caroli Kyrkobyggnad återigen fungera som en generator i sin urbana närmiljö, och även bidra till en starkare koppling mellan Drottningtorget och Sankt Petri Kyrka samt Stortorget. För att skapa intresse och spela på förbipasserandes nyfikenhet vänder och öppnar upp tilläggsbyggnaden sig mot den tungt trafikerade vägen norr om Caroli Kyrkobyggnad, och en ny ramp till torget skapas för att fånga upp nyfikna förbipasserande.

Vissa materiella ändringar har skett där vissa, som till exempel öppna upp de igenmurade fönstren i den östra fasaden, inte är speciellt radikala. Andra, som till exempel sänka golvnivån där altaren en gång varit placerad till samma nivå som resten av första våningen för att förbättra tillgängligheten och användbarheten, är onekligen mer kontroversiella.

Dessa ändringar kan dock förhoppningsvis tillåta byggnaden att komma i bruk igen, på ett sätt som är relativt framtidssäkert. Vilket var hela poängen, då det inte är någon vits med en igenlåst och förfallande byggnad som ingen kan använda.

Reflektioner

Nu i efterhand med facit i hand och lite distans till projektet så är det lämpligt att försöka besvara frågan om vilka lärdomar som kan tas från detta arbete. Att projektet innehöll en viktig abstrakt komponent var tydligt från början, men det är först nu vi kan se hur denna komponents karaktär mer exakt är utformad. Alla arkitekturprojekt har ett visst mått av abstraktion, där även de mest detaljerade projekten är förenklade avbilder av en potentiell realitet. Och på samma sätt som ett väl detaljerat och jordnära arkitekturprojekt gör sitt bästa att approximera och ringa in en önskvärd realitet så approximerar denna rapport ett jordnära arkitekturprojekt. Detta då ytterligare ett lager av distans från verkligheten existerar i detta projekt, tack vare både en brist av tid och en brist på detaljerat underlag. Därför ser jag detta projekt som första halvan av ett fullfjädrat förslag, där under andra delen noggranna uppmätningar sker och en större betoning läggs på att lösa frågor som materialitet och hur vi kan inkorporera existerande detaljer i den nya designen på ett mer djupgående sätt.

Det detta projekt har lyckats med i mina ögon är att undersöka ett alternativt sätt att förhålla sig till vår existerande bebyggda miljö. Att städer lockar folk beror till stor del på den mångfald av möjligheter och intryck som existerar, och denna mångfald måste stödjas av en mångfald av byggnader och användningar av dessa byggnader. Genom förhållningssättet som förespråkas i rapporten så skapas ytterligare en situation som bidrar till stadens mångfacetterade charm, en situation som tidigare inte existerat i Malmö. Där medborgarna av staden har möjlighet att dra nytta av sin kulturhistoriska miljö, och fylla denna byggnad med liv. Utöver detta är byggnaden mer skyddad mot framtidens förändringar, då dess centrala läge i staden i kombination med sin flexibla utformning i princip garanterar att den kommer bli använd i någon mån, även om det inte är exakt på det sättet vi tänker oss idag.

Med detta sagt är det ändå värt att ha i åtanke vilka byggnader som lämpar sig till denna typ av ingrepp. Caroli Kyrka var hjälpt i detta avseende av två huvudfaktorer, den första att byggnadens position i Malmö är väldigt central. Den andra faktor är att byggnaden inte besitter många ömtåliga detaljer i bottenplan som kan ta skada vid denna typ av användning. Kyrkans öppna planlösning var också till hjälp, men denna aspekt är mindre väsentlig då exempel på flexibel användning av utrymmen som är något mer specialiserade existerar såtillvida dessa utrymmen inte är markant över specialiserade. Mejeriet i Lund är ett exempel på detta, där en sekvens av rum i kombination skapar en flexibilitet i aggregat.

Sammanfattningsvis tycker jag projektet har viss merit i sin teoretiska grund och sammankopplingen av experimentell bevaring och flexibel användning fungerar väl, även om själva utförande hade tjänat på ytterligare en iterationscykel.

Bilder

Figur 1: Sb2s3. 2015. *13th century Dominican church converted into a bookstore in Maastricht, the Netherlands* [Fotografi]. Wikimedia Commons [online]. [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/93/13th_century_Dominican_church_Converted_into_a_bookstore_in_Maastricht%2C_the_Netherlands.JPG](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/93/13th_century_Dominican_church Converted_into_a_bookstore_in_Maastricht%2C_the_Netherlands.JPG) (Hämtad 2019-02-03)

Figur 2: Bengt Nyman. 2013. *Colosseum Rome Italy February 2013* [Fotografi]. Wikimedia Commons [online]. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/27/Colosseum_Exterior_July_2018.jpg (Hämtad 2019-02-03)

Figur 3: Ajwm8103. 2018. *Roman Colosseum* [Fotografi]. Wikimedia Commons [online]. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/12/Colosseum_0732_2013.jpg (Hämtad 2019-02-03)

Figur 4: francesca_cerri. 2018. Urbana Frirum [online]. https://www.instagram.com/p/Bnqlox8lxxQ/?utm_source=ig_web_copy_link (Hämtad 2019-02-03)

Figur 5: francesca_cerri. 2018. Urbana Frirum [online]. https://www.instagram.com/p/BnzOdfZFCg1/?utm_source=ig_web_copy_link (Hämtad 2019-02-03)

Figur 6: Caroli Park. 2018. Urbana Frirum [online]. https://www.instagram.com/p/BoXBSatlyyC/?utm_source=ig_web_copy_link (Hämtad 2019-02-03)

Figur 7: Caroli Park. 2018. Urbana Frirum [online]. https://instagram.fmmx1-1.fna.fbcdn.net/vp/85435ec79f66dc7066fe4e913b8bc5db/5C811D82/t51.2885-15/sh0.08/e35/s640x640/40580598_274443656506992_3245547144703206000_n.jpg (Hämtad 2019-02-03)

Figur 8: Pluskvam. Wikimedia Commons [online]. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/da/Kvarteren_kring_Caroli_kyrka_1943.jpg (Hämtad 2019-02-03)

Referenser

Averhoff, Sine och Wall, Krister. 2012. *Caroli Kyrka – 2012 12-10*. Erik Møller Arkitekter.

Bedoire, Fredric. 2013. *Restaureringskonstens Historia*. Stockholm: Norstedts.

Bodin, Anders. 2006. Vad är skillnaden mellan restaurering och renovering?. *Kulturvärden*. Februari.

Cain, Adele., Jaraba, Fernanda., Mussie, Ezana och Wikenstål, Jakob. 2018. *Caroli Park! An Indoors Park Proposal*. https://carolipark.se/wp-content/uploads/2018/08/Caroli_Park-Pre-Study.pdf (Hämtad 2018-11-07)

Gillberg, Jonas. 2017. *Det blir inga äventyr i Caroli kyrka – Sherlocked drar sig ur satsningen*. Sydsvenskan. <https://www.sydsvenskan.se/2017-12-28/det-blir-inga-aventyr-i-caroli-kyrka-sherlocked-drar-sig-ur-satsningen> (Hämtad 2018-11-05)

Malmö Stad. 2015. *S:t Pauli Kyrka*. Malmö Stad. <https://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Malmos-stadsmiljo/Arkitekturguide-till-Malmo/Alla-byggnader/St-Pauli-kyrka.html> (Hämtad 2018-11-08)

Otero-Pailos, Jorge., Langdalen, Erik och Arrhenius, Thordis (red.). 2016. *Experimental Preservation*. Schweiz: Lars Müller Publishers.

Oswalt, Philipp., Overmeyer, Klaus och Misselwitz, Philipp. 2013. *Urban Catalyst*. Tyskland: DOM Publishers.

Schlasberg, Johan. 2015. *Caroli Kyrka, Malmö*. IDstories. <http://www.idstories.se/carolikyрка/> (Hämtad 2018-11-05)

Tykesson, Tyke (red.). 2003. *Malmö's kartor*. Från 1500-talet till idag. Lund 2003

Wikerstål, Erik och Forssblad, Dag. 2005. *Underhållsplan Caroli kyrka*. Wikerstål Arkitekter.